

RUTES

AMAGADES DE MALLORCA

PUIG MAJOR

Volta dels Cingles

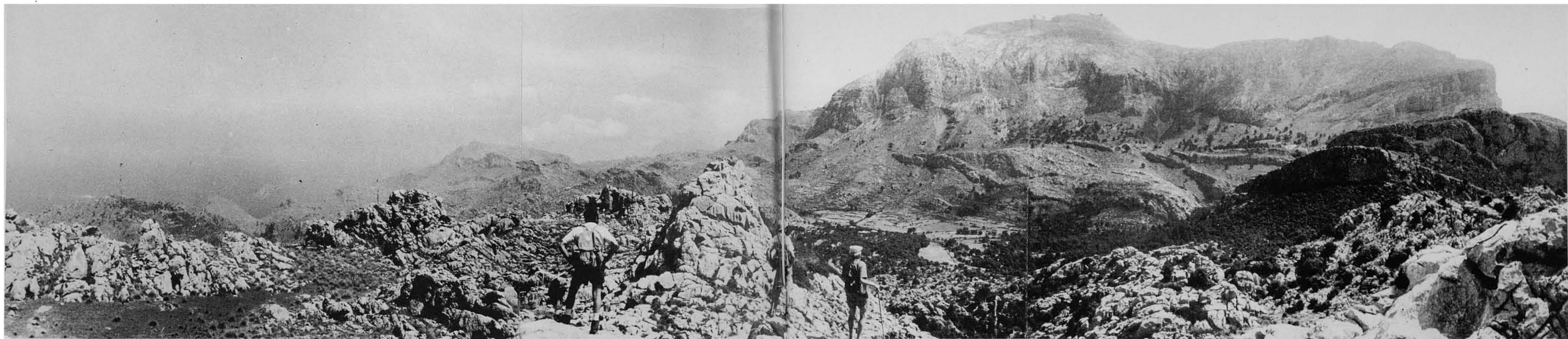
81

1-2. Vistes del Puig Major. La primera, pels seus vessants sud-orientals, sortint per darrere la serra y Puig de Ses Vinyes. La foto fou presa des de la banda contrària de la vall d'Almallutx, abans que aquesta desapareguès; engolida per les aigües del seu embassament, dit del Gorg Blau. La segona, pels seus vessants contraris —els nord-occidentals— que aboquen a la vall dels Bini. La foto està presa trepitjant aquests mateixos vessants.

3. Nova vista del Puig Major pels seus vessants de la part dels Bini, la vall dels quals s'hi veu aquí. La foto està presa des d'un sector de la Muntanya de Montcaire. S'hi veu la totalitat del compacte del Puig Major, des del seu sector de la Serra de Na Rius (esquerra), fins el cap extrem meridional que forma la Penya des Migdia (dreta), i la seua part central, on hi és el cim principal.

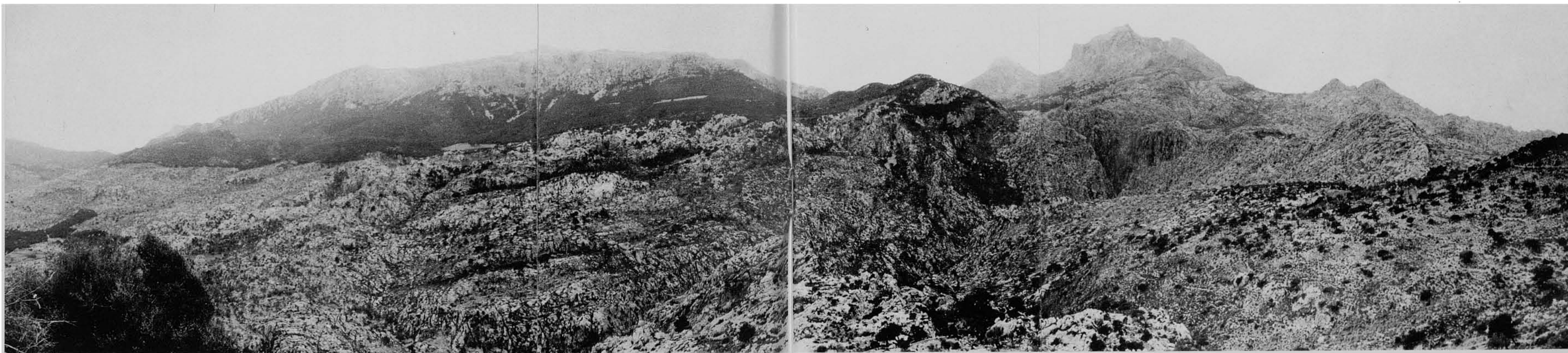
La nostra ruta d'aquest fascicle anirà per aquesta part, aproximadament a mig coster, al llarg d'aquella repisa que s'hi veu formada per escarpes longitudinals.

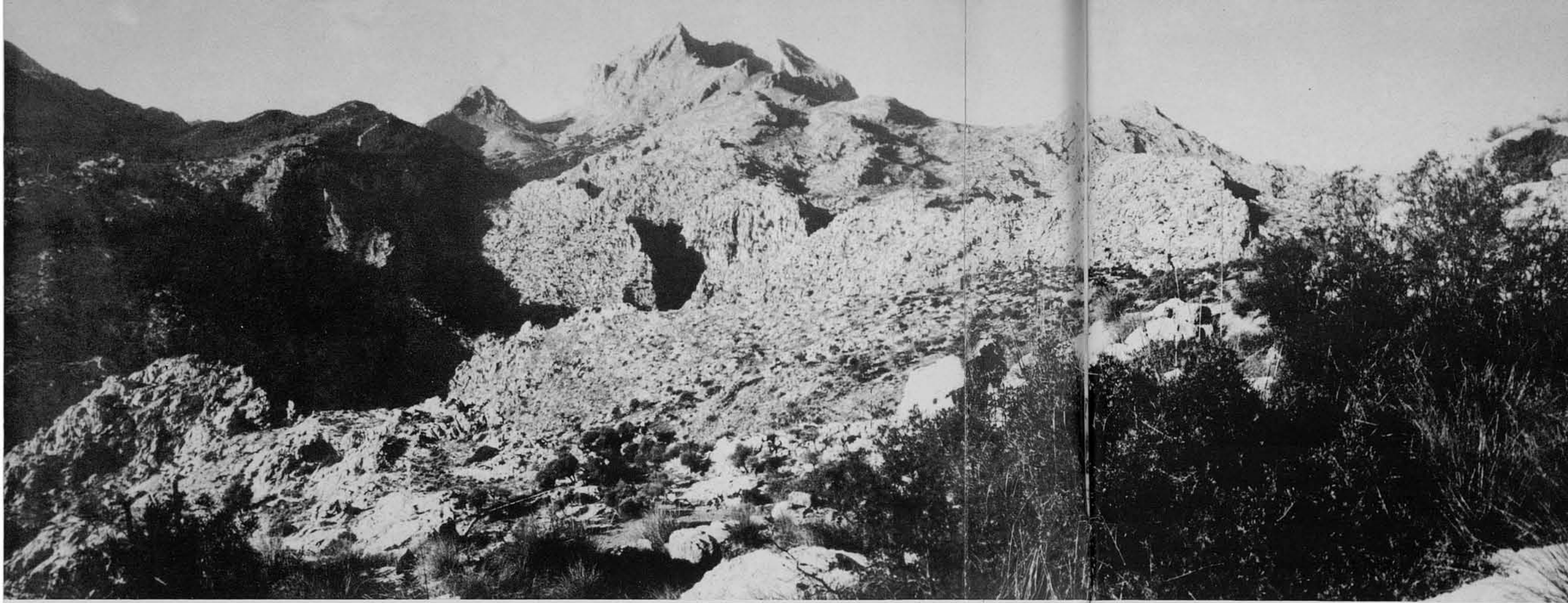
A l'esquerra de la foto, es destrien al lluny, com a fites més conegudes, el Puig Tomir (gairebé imperceptible), el Puig Roig (a l'intersecció dels dos primers cosos de la foto), i, més a l'esquerra, el Tornàs i el Morro de Sa Vaca a Sa Calobra.

4. De bell nou una altra vista, presa des de la falda del Puig Roig, igualment des de prop de Cosconar, que fa veure el context dins una ampla, enlairada i esquerpa orografia de roca pura, dins la que s'integra el sistema del Puig Major. Aquí, a la dreta del "colós" de les nostres serres s'hi veuen els dos cims d'Es Castellòts, al costat del coll on la carretera a Sa Calòbra es revolta sobre ella mateixa, fent el que anomenam Nus de sa Corbata. Si la foto fos més grossa, s'hi veuria el forat mateix per on la carretera passa davall ella mateixa.

A l'esquerra del Puig Major s'hi veuen succeir-se en perspectiva linial: el Puig de ses Vinyes; Ses Penyes i Mola de So'n Nebot, y la serra del Puig d'En Galileu, darrere la qual un coneixedor endevinarà crestes que guaiten de la Serra des Teixos i del Puig de Massanella.

Ací, més a prop, a l'esquerra, els amplis i esquerps descensos del Galileu sobre l'enclotxa i buc del Torrent de Lluç als sectors de Ses Tosses, So'n Colom i So'n Colomí. Més a la dreta —oh indrets indescriptibles i impressionants!— descensos del sistema del Puig Major sobre la fenadura del Torrent de Pareis, on s'hi destrien S'Entreforc, el Cingle del Voltor i el laberint petri d'Es Clots Balladors, que encara no hem aconseguit explorar i conèixer-los totalment, per la seua amplitud i dificultats, maldament que ens hem endinsat en ells tres o quatre pics.

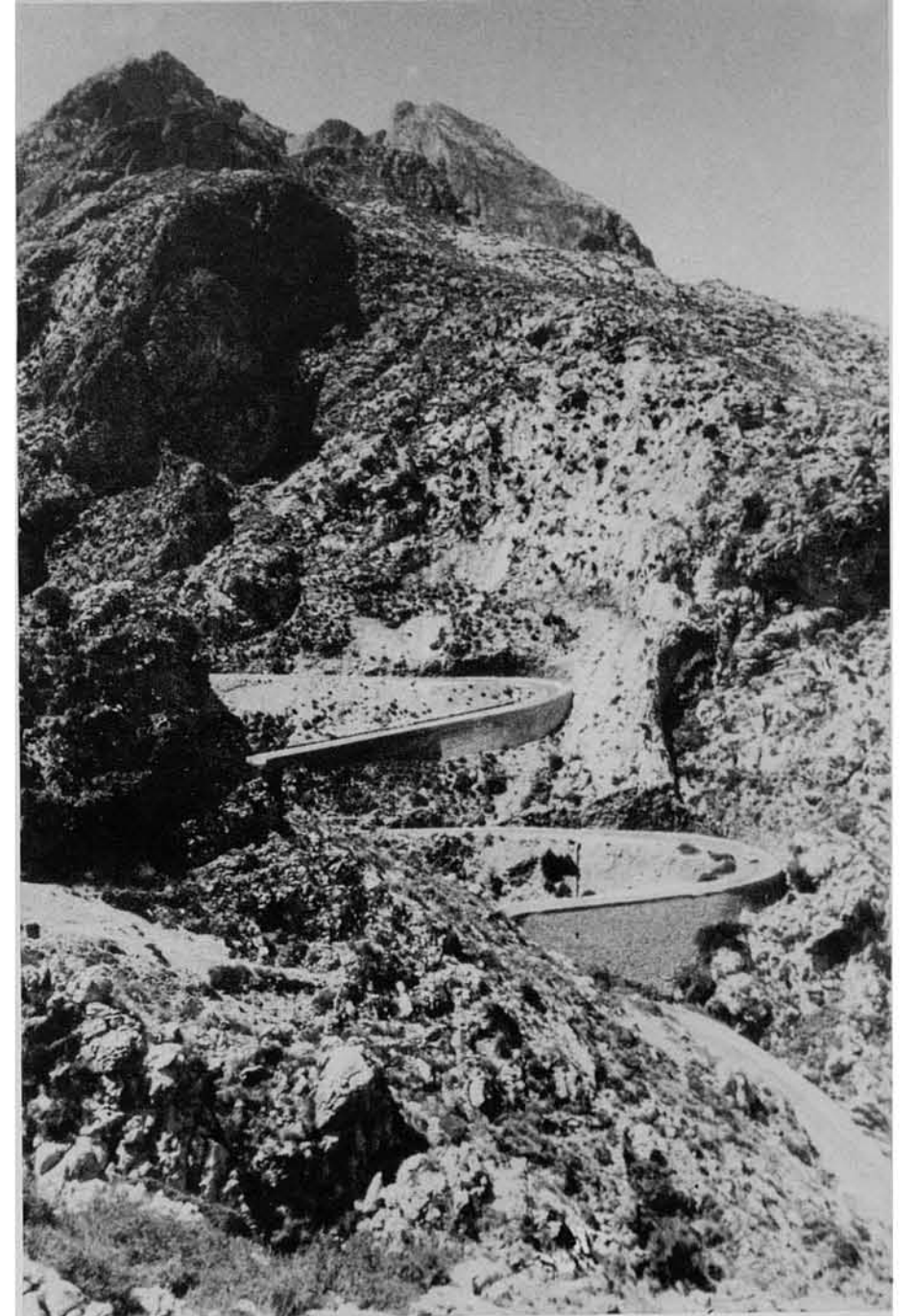

5. Nova vista del Puig Major amb detalls més acusats que la panoràmica anterior, bé que mostrant similars elements.

6. Vet ací un altre aspecte del Puig Major des de la carretera que baixa a Sa Calobra una mica més enllà del Nus de sa Corbata. Ací el Puig Major mostra puntes i cims que configuren la seua Coma Fosca.

7-8. Així apareix el Puig Major en vista des de la carretera, tot d'una que aquesta deixa el mirador sobre S'Entreforc en passar per les Penyes de So'n Nebot. A la dreta, un bocí de la Moleta de Ca'ls Reis al seu sector del Cingle des Pi, paret del Torrent del Gorg Blau al costat de Sa Fosca, que s'hi troba enfonsada aquí mateix a la dreta.

9. I ací, igualment, una darera vista d'ambientació del Puig Major, suggerent, com "fumejant com un profetic Sinai", que va dir el poeta, mostra les afuades dents dels seus cims estripant uns negres núvols de tormenta.

10. Comencem el circuit a la vora de l'embassament del Gorg Blau, on, com tothom sap, n'hi ha espai a bastament per a deixar els cotxes sense que facin nosa. Tot travessant el túnel que forada un apèndix de la serra del Puig de ses Vinyes...

11. ...ens encaram, en sortir-hi, amb la panoràmica del Puig Major pels seus vessants sud-orientals damunt la zona de Turixant de Dalt i Ca'ls Reis. Aquí, a l'esquerra, s'interposa un bocí extrem del descens del Puig de ses Vinyes.

Quasi al centre de la foto s'hi veuen les cases de Turixant de Dalt;...

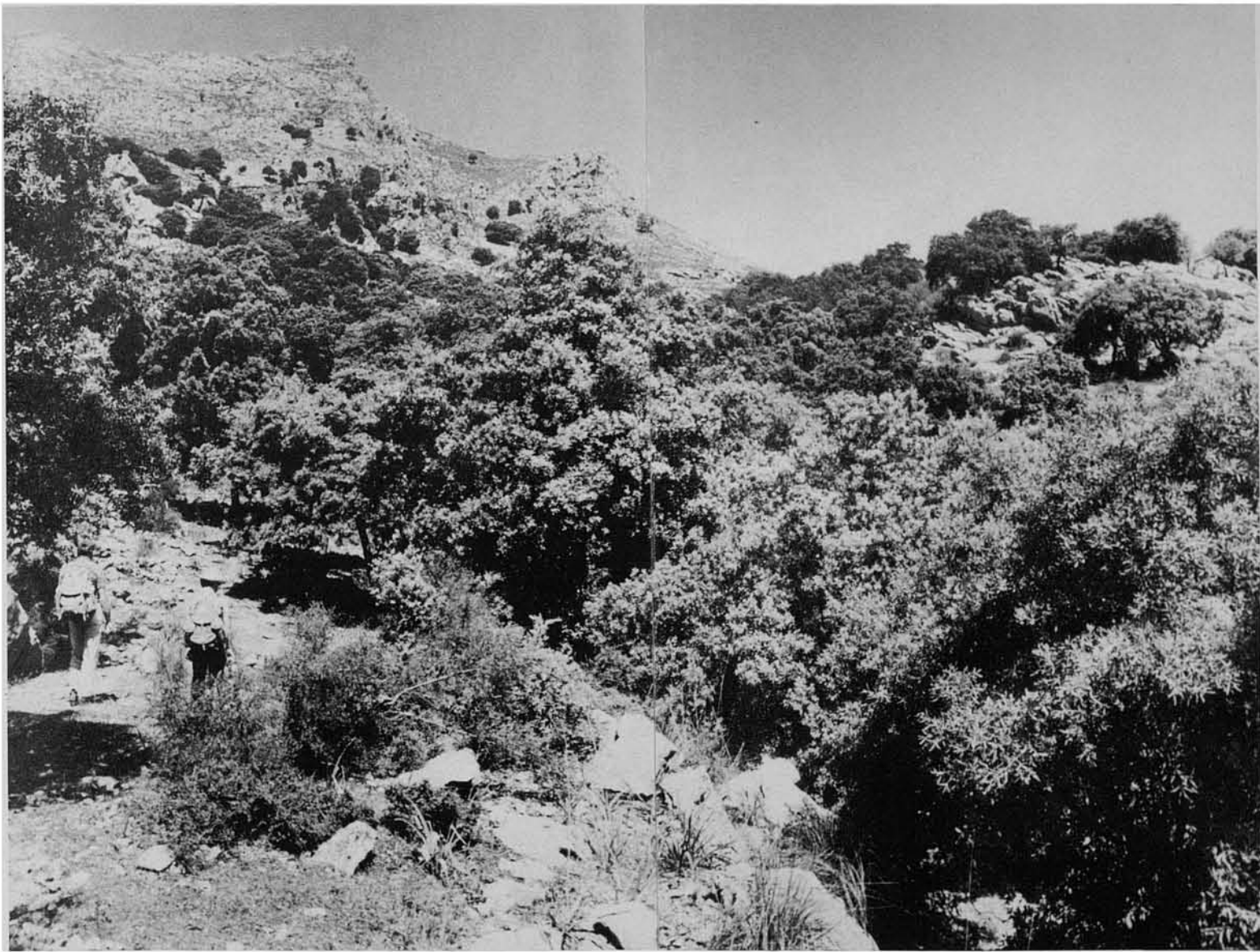

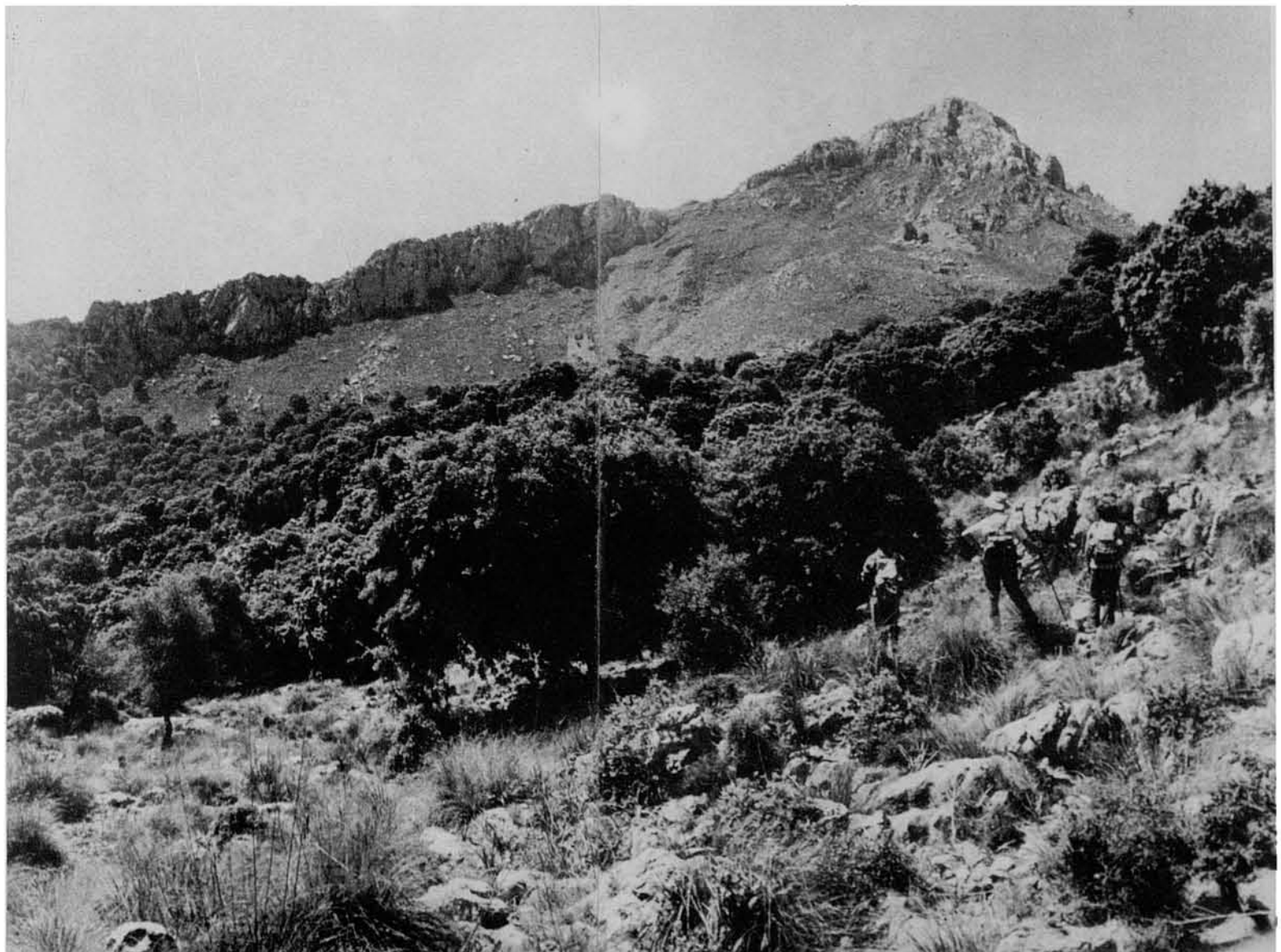
12-13. ...antigues cases de típic estil rural mallorquí —altre temps perdudes a un racó ignorat— de les quals hi donam ací dues vistes quàsi contraposades.

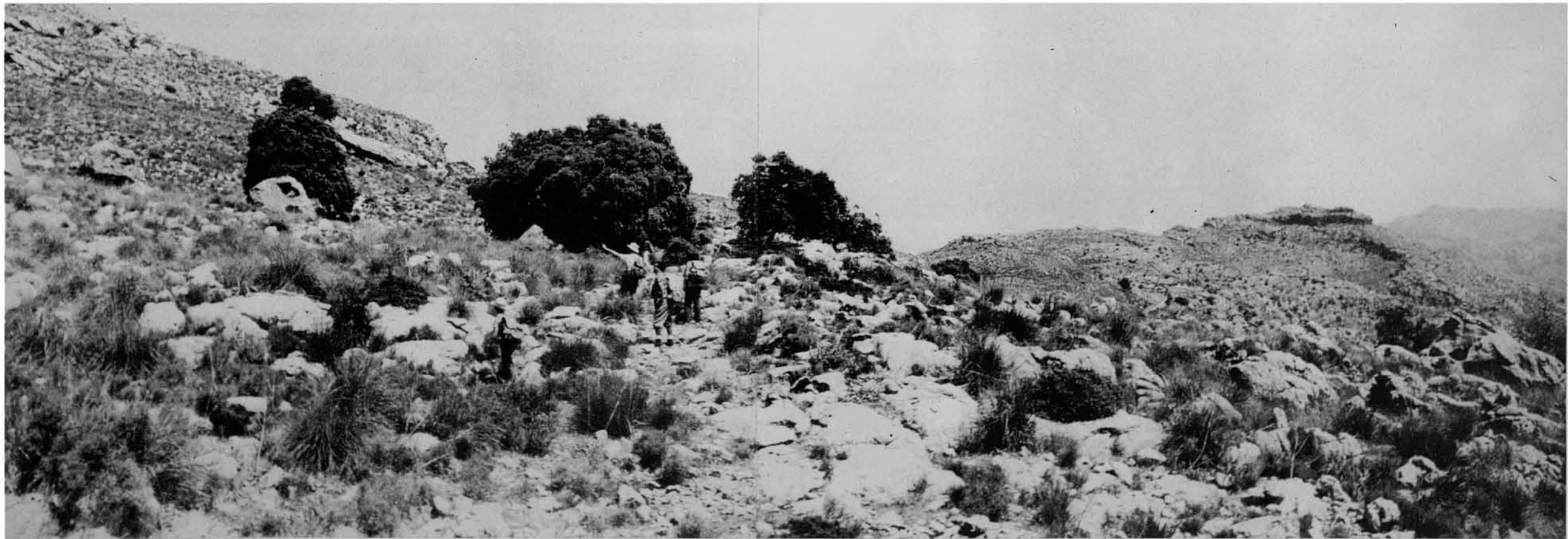
14-15. Davant Turixant comença realment el nostre circuit, endinsant-nos de totd'una pel bosc del coster, des del qual, ja de seguida, prenim aquestes vistes, cap al front (Serra de Na Rius), i retrospectiva (Puig de ses Vinyes i el seu apèndix decendent damunt el Gorg Blau).

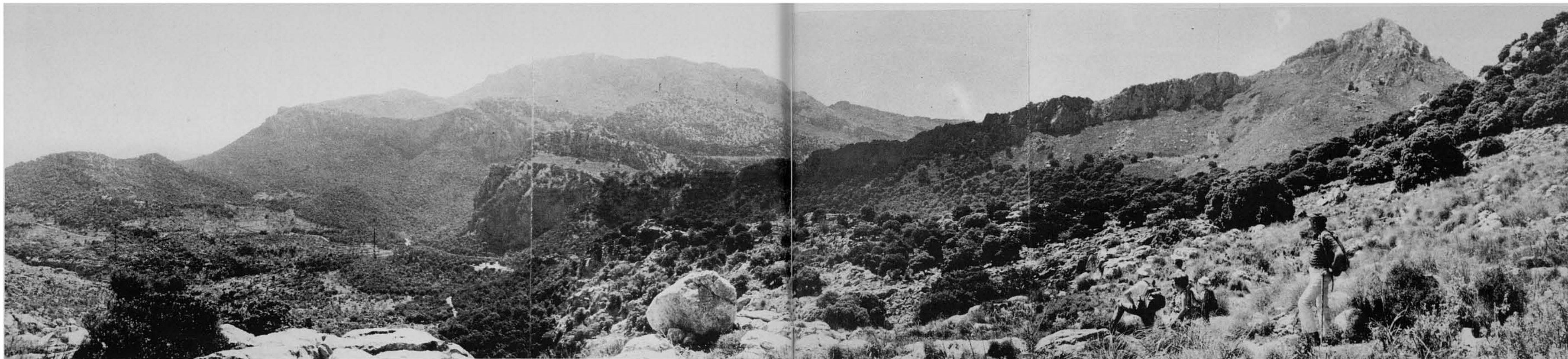

16-17. Són, aquesta i la següent, dues fotografies interpolades, que no s'hi trobaran en el sentit de la marxa, ja que, seguint-la, anam més amunt pel coster de la Serra de Na Rius. Les posam per mor de donar idea del terreny, per altra part de sobra conegut, que queda allà baix a la nostra dreta. La primera, presa des de la Font Perduda, mostra l'esquerpa vall de Ca'ls Reis, practicament envoltada per la carretera; i, tancant la fondalada, la Serra dels Teixos (a l'enfront) amb la mola de So'n Nebot, el Puig de Ses Vinyes i cresteria descendent, i el coster de la Serra de Na Rius, que ara trepitjam. L'altra foto mostra les cases de Ca'ls Reis amb una petita nevada, cases que s'hi troben quasi al costat mateix de la carretera.

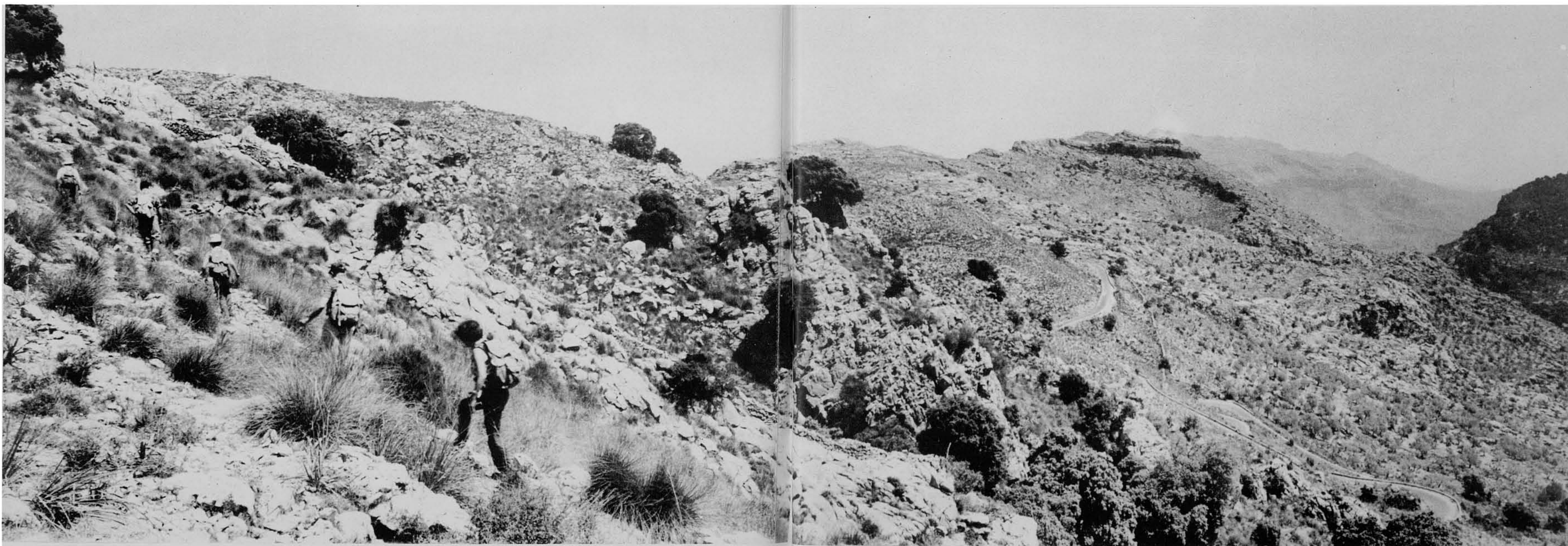
18. En sortir del bosc de Turixant de Dalt, seguim pujant a la gardanxa pel costat de la serra de Na Rius, la qual, ja ara i en tot el que li resta fins la Coma Fosca, s'hi troba practicament nua, és a dir, sense arbres, i no més coberta per una pobra i esquifida vegetació.

19-20. Noves vistes panoràmiques, retrospectiva i frontal al sentit de la marxa. A la primera s'hi veuen els elements ja citats abans, a més de la Mola de So'n Nebot, el capcurucull del Puig d'En Galileu i la Serra des Teixos a l'enfront centre.

La segona fotografia, practicamente continuació cap a l'esquerra de l'anterior, que amb això capta una panoràmica d'uns 320 graus, deixa veure, a la dreta del coster de la Serra de Na Rius, per on pujam —ja s'hi veu que per ací molt més escarpada i esqueixada— la Moleta de Ca'ls Reis, escalant la qual s'hi veu la carretera a Sa Calobra. Darrere ella, esfumat, el Puig Roig.

21. Ens hem fet ja bastant amunt. La marxa hi mena cap a l'extrem superior d'aquesta paret on n'hi ha, aferrat a difícils escarpes de roca, un portell que facilita el pas. I allà, molt a prop, davall les dents punxegudes d'aquestes escarpes...

22. ...unes balmes de la roca, ombrívoles i fresques, ens conviden a una estona de descans, ocasió que sembla obligada d'aprofitar.

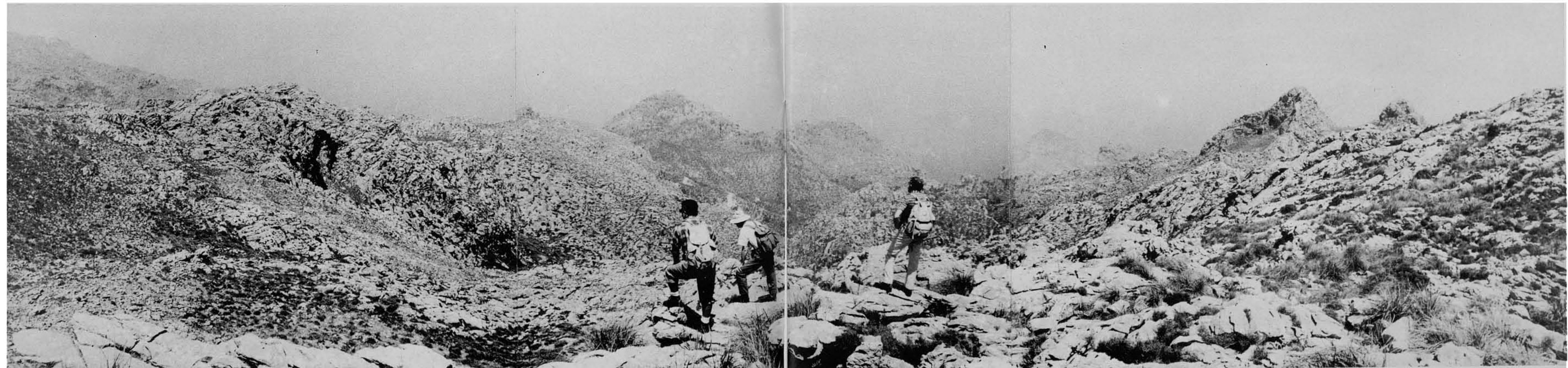

23. Des d'allà la marxa ens du, com a via més còmoda i gairebé obligada, al Coll des Porxo Esbucat, nom que queda aclarit en mirar la fotografia. Hi ha allà mateix un conegut altià...

24. ...el caire del qual resulta una esplèndida balconada damunt tot aquell sector fins la mar. L'aturada allà i la contemplació d'aquella austera i grandiosa naturalesa, resulta una vertadera delectació per al muntanyer; i més, si coneix i identifica els indrets que s'hi veuen. Quan es va prendre aquesta fotografia, el dia no deixava les coses completament diàfanes. Tanmateix, malgrat les distàncies i la boirina, hi podem distingir: als nostres peus, els abruptes descensos del complex orogràfic del Puig Major, amb fondalades i comellars ací mateix, pels que baixa inverosímilment la carretera a Sa Calobra; a l'esquerra, deixant de banda el bocí de la Muntanya de Montcaire, que s'hi veu

allà al lluny, les altures d'Es Clots Carbons amb la pujada del Camí de sa Barra, i la cresteria per on va l'aspríssim tiranyiu dit de Ses Monjoies; més enllà, la Mola de Tuent i la de Ses Estepes, que cau damunt la cala de Sa Calobra, l'entrant de la qual i la falla, s'hi veu entre la Mola de Ses Estepes i el Morro de Sa Vaca, la meitat i cim del qual apareix molt difuminat; més a la dreta, i més a prop, les dues puntes d'Es Castellots, damunt el coll del Nus de Sa Corbata. Al centre, l'enfondall d'Es Bosc. Quin sector, tot aquest, per als muntanyers!

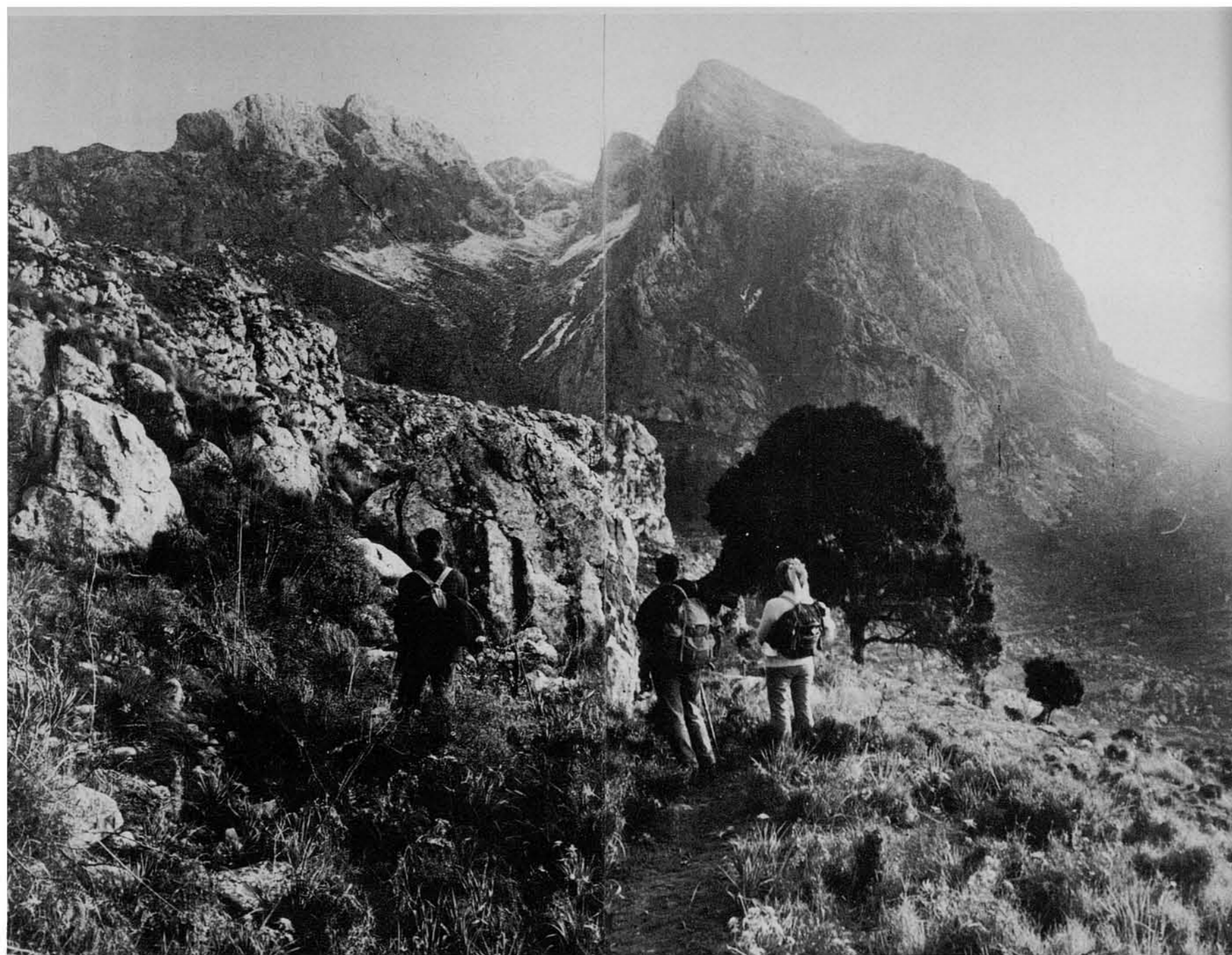

25. Des del replà del Porxo Esbucat un fàcil tirany —que ja hem recorregut dotzenes de vegades— discorr per mig coster nord de la Serra de Na Rius en direcció a la vall dels Bini; i, darrere un dels revolts, ens posa...

26. ...davant aquesta impressionant vista del Puig Major, fendit ací per la seua Coma fosca, o Comellar de l'Infern, nom aquest expressiu que no necessita aclaracions, per més que a nosaltres no ens sembla tan feréstec. De pitjors n'hem trepitjat.

27. Nova vista del mateix motiu anterior, des d'un altre punt i en dia hivernenc. S'hi veuen algunes congestes amb una mica de neu, que allà es conserva el major temps; ja que, per la seua orientació Nord, i ser un indret ombrívol on hi entra poc el sol (d'on li vé el nom de Coma Fosca), la neu es conservava encara, quan a uns altres llocs ja s'havia fusa.

28-29. Prop de la coma Fosca hi és la Font de Sa Balma (la *Font Subauma*, com pronuncien els pagesos) a la vora del tirany. El seu nom també és suficientment expressiu. Aquesta era la font de l'antic i desaparegut predi Es Colls, del qual encara resten alguns vestigis, com són moltes terrasses de conreu, una era de batre i aquesta barraca o rafal ja en avançada ruïna.

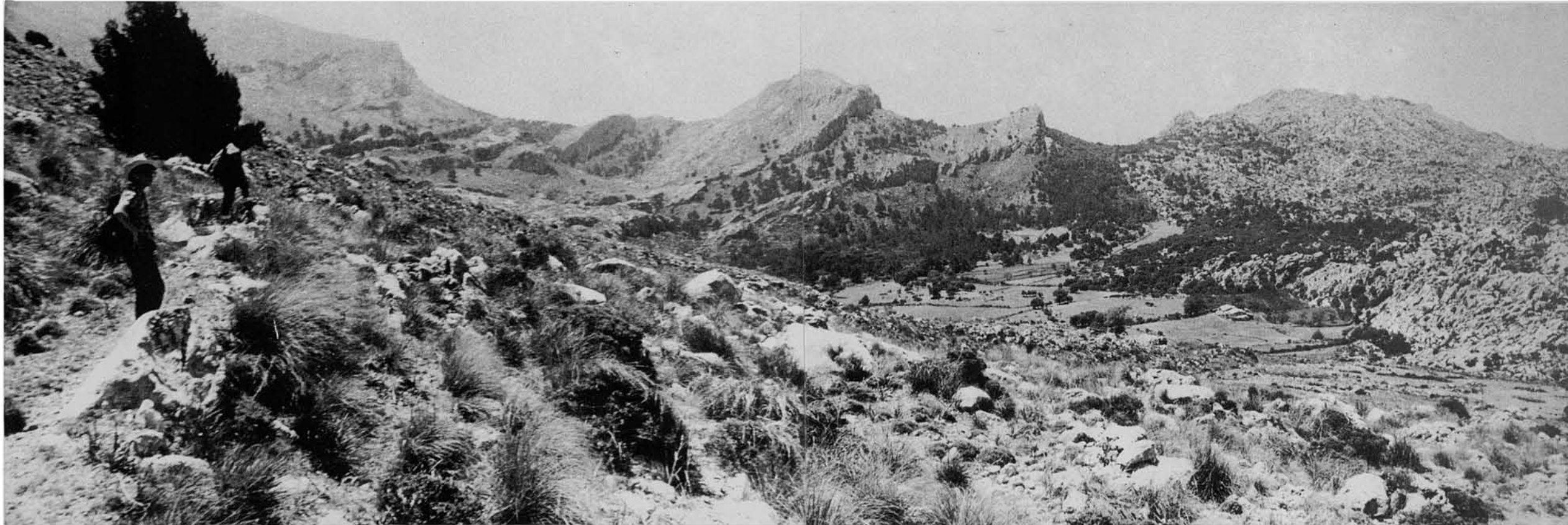

30. La Font de Sa Balma, petita deu a un buit del roquissar —i d'aquí li ve el nom— vessa dins una pica que es aveurador per al bestiar a lloure.

31. Des de prop de la font, que ombreja —quan te fullam— un poll corpulent, aquesta és la vista de la vall del desaparegut predi Es Colls amb sos pobres terrenys i terrasses de conreu. Allà a l'enfront, a dalt, cresteries de la Serra de Na Rius, que, per la seua part, configuren un dels costats de Sa Coma Fosca. Nosaltres hem arribat per mitjan coster de l'esquerra. El tirany passa per baix aquella alzina solitària que allà s'hi veu, i que igualment apareix al centre dreta de les dues fotografies anteriors nn. 26 i 27.

32-33. Deixant enrera la Font de Sa Balma, el tirany de seguida dóna vista a la vall dels Bini, entrant-hi en travessar aquest portell. Allà mateix, no més passat el portell, s'ha de prendre una desviació cap a l'esquerra, a fi de no deixar la baldana del Puig Major, seguint la pujada de la mateixa suaument i de forma transversal.

34-35. Des del començament del nou tirany —que a hores d'ara ja estarà inutilitzat i esborrat pel nou camí carreter— es veu d'aquesta manera la vall dels Bini, o, millor dit, de Bini Gran, les cases del qual s'hi veuen a un extrem, i de les que donam la vista amb teleobjectiu.

Allà, a l'enfront, s'albiren d'esquerra a dreta a l'altra part de la vall: el cap meridional del Puig Major, o Penya des Migdia, seguit pel Coll des Cards Colers, que ens facilitarà en aquesta ruta el trànsit cap a la part de Montnàber; el Puig de S'Alzinar, amb un apèndix dentat que forma Es Colls, pel segon i més baix dels quals arriba el vell camí i accés tradicional per Montcaire; i, a la dreta, l'aspríssima Muntanya de Montcaire.

36. El tirany, que, encara que una mica insegur, hi era certament, i que ara possiblement haurà estat engolit pel nou camí —que encara no hem trepitjat des de que el feren— ens va pujant amb suavitat al llarg del coster, sempre a la vista de la vall dels Bini, de vegades evitant els roquissars;...

37. ...d'altres, per sectors més suaus —sense presentar mai dificultats— per un coster no massa rost ni abrupte. Per més que una mica elevats sobre la vall, no assolim, ni de molt, ni tan sols la meitat del coster. Els cims del Puig Major queden encara molt més alts; i, més amunt, la marxa resultaria molt més difícil. D'aquesta forma, idò, es pot dir que la nostra ruta va practicament quasi per la base de la muntanya.

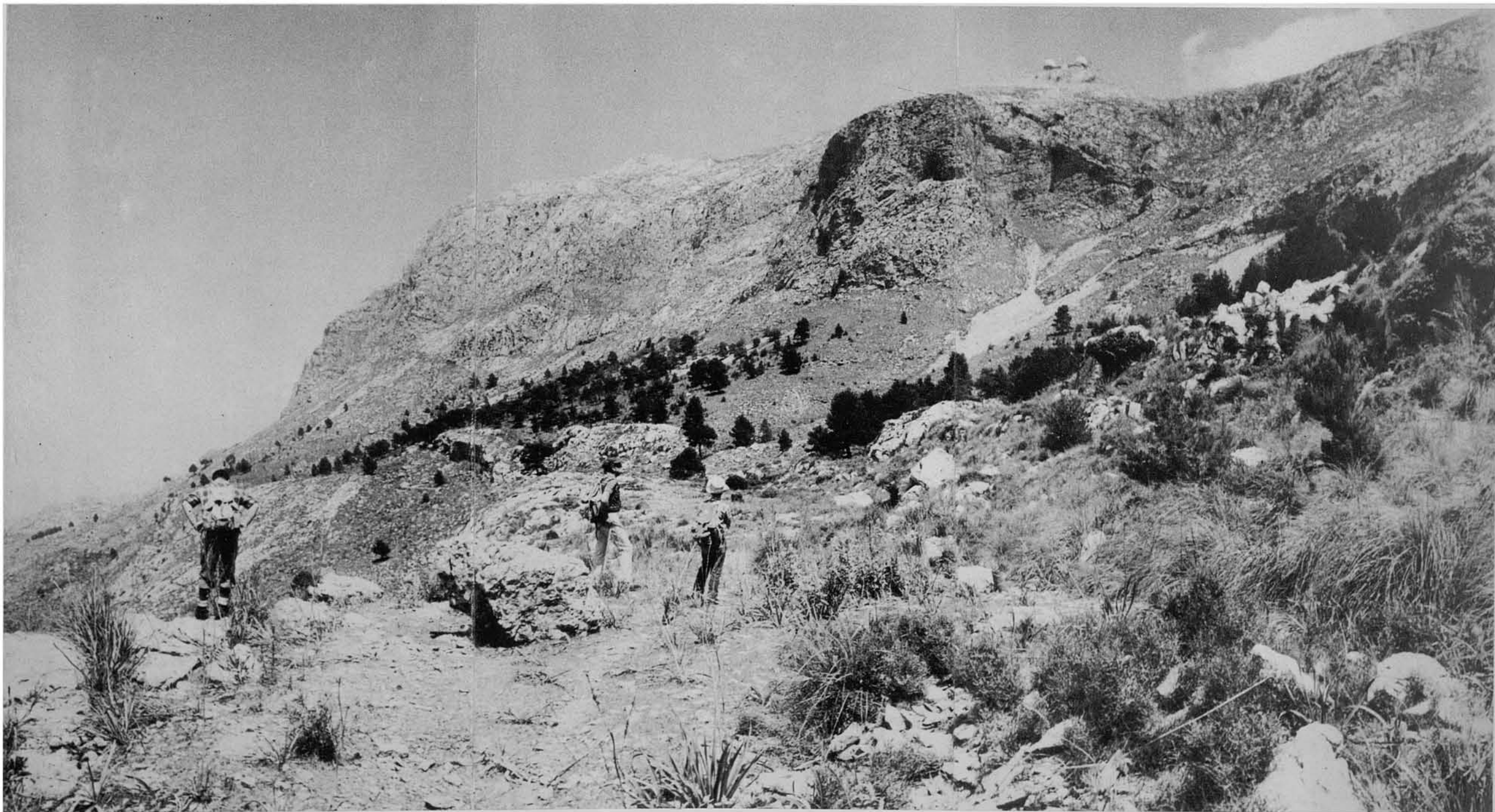

38. Hi anam avançant cap al Coll des Cards Colers, ja feta gairebé la meitat longitudinal del coster. Aquí, en eixa conca que tenim davant comença la coa més alta del Torrent dels Bini, que, vessant com la resta del coster a la cassola de la vall, surt per entre la Muntanya de Montcaire i Sa Mitjania, per a anar a estimbar-se sobre el racó de la cala de Tuent per l'estimball de la gorja del Pas de S'Alot Mort. Així com l'altre torrent, el de Sa Coma Fosca, que allà conflueix amb el primer, vessa a la Coma de Bini, i per l'encletxa entre Ses Monjoies i Sa Mitjania, es precipita, igualment sobre Tuent, per les timbes del sector del Gorg des Diners.

Aquí al front, ja l'hem dit, el cap de Sa Penya des Migdia, el Coll des Cards Colers i el Puig de S'alzinar.

39. En vista retrospectiva des del mateix lloc, vet aquí el coster nord-occidental del Puig Major que anam deixant enrera, i els seus cims (accessibles per qualche punt del que es veu?), damunt el més alt dels quals s'hi veu el dispositiu del radar que allà dalt hi ha.

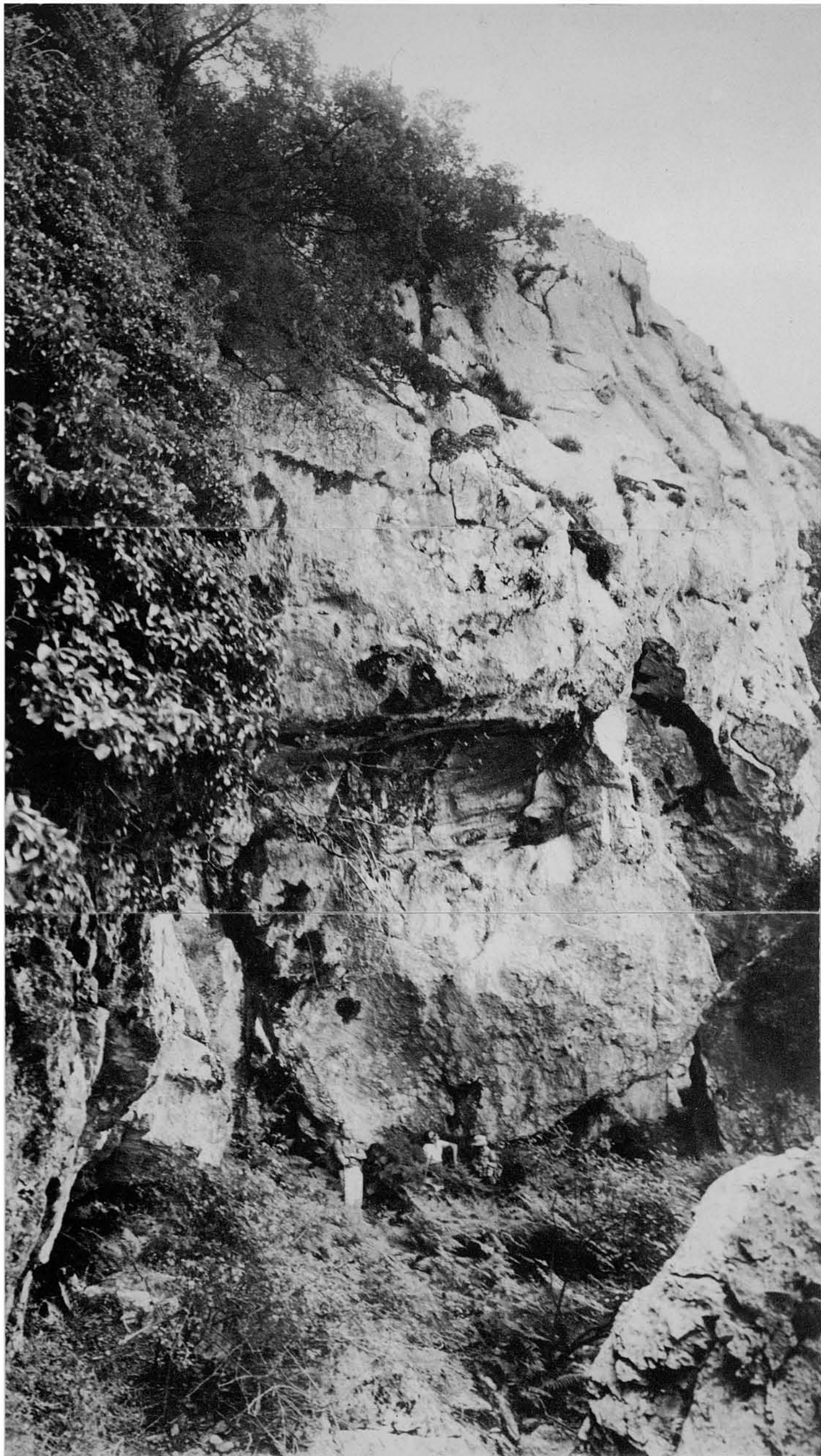

40. Passa darrera passa va quedant enrera la vall dels Bini, que en aquesta vista retrospectiva s'hi veu envoltada per una pètria i esquerpa orografia, difícils elevacions de fantàstics roquissars, pelats per tot arreu, que maldament tot, tenim la satisfacció d'haver-los trepitjat per moltes bandes i en diversos sentits repetides ocasions.

41. I novament, al sentit de la marxa i en vista frontal, ensepegam amb grans escarpes i tallats d'aquesta part del coster, i amb el Puig de S'alzinar, ja més proper i distingible en detalls. Suau i gairebé llis sembla en vista des d'ací; però... sí, sí!. En aquesta ruta no arribam a tocar-lo. El Coll des Cards Colers hi és entre ell i el Puig Major.

42. Al peu d'una de les escarpes o penyals, per on passa el tirany, s'agombola aquest abrigat i humit racó. El pis està cobert per una espessa i esponerosa colònia de falgueres, i per les parets de la roca s'enfilen velles heures amb completa llibertat. Un racó vertaderament atractívol per la sempiterna solitud i salvatge encant, que aprofitam per a una estoneta de descans.

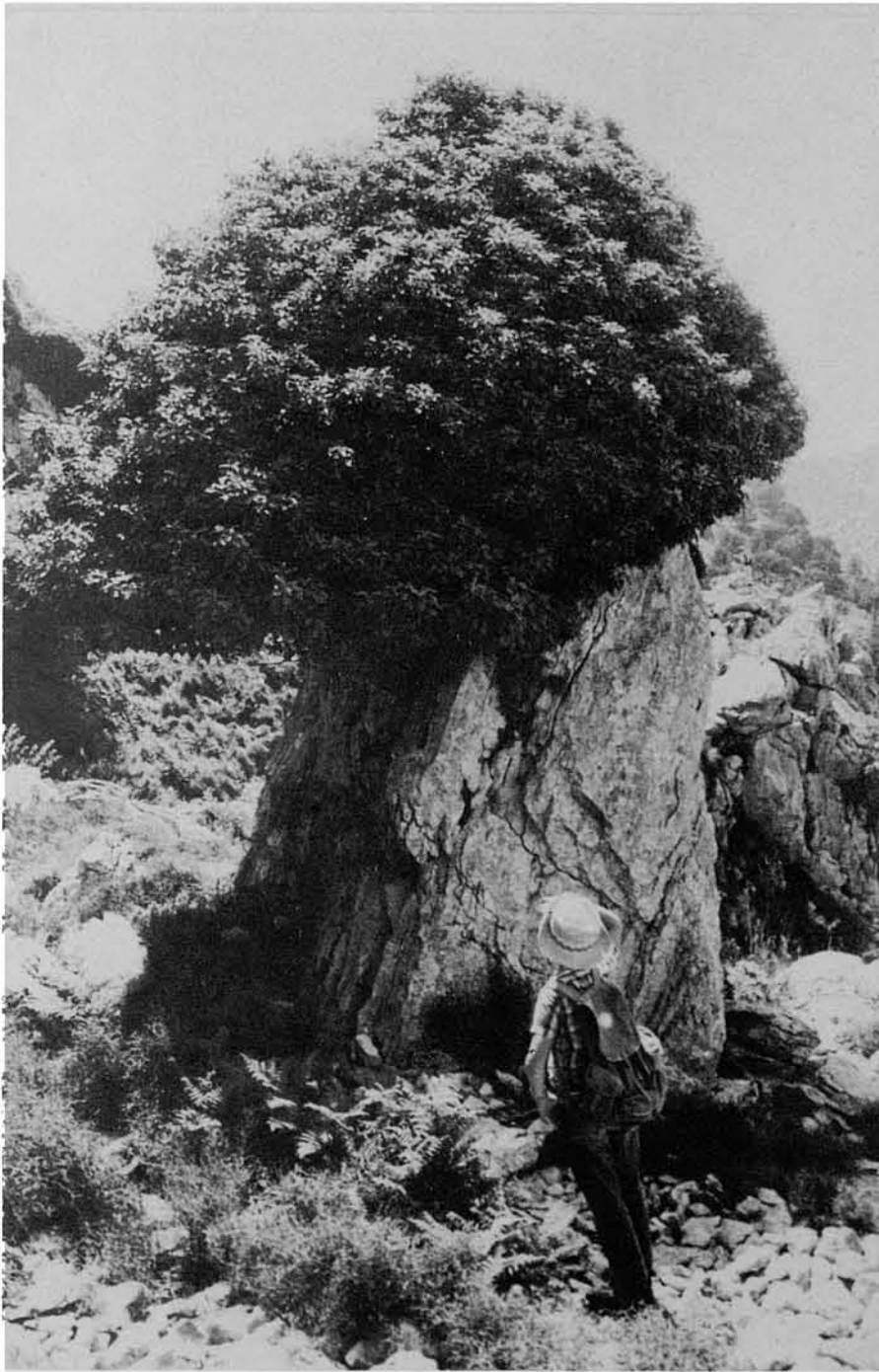
43. Aquesta altra vista, retrospectiva, mostra en part les escarpes que abunden al sector proper a la Font de S'Ermita, a la que no trigarem molt d'arribar.

44. Seguim avançant. Com ja s'ha vist pel que duim transitat, la progressió no és difícil, i, encara que s'hi troben al pas escarpes i tallats —que era sempre els duim a la dreta—, no es presenta cap dubte per a la marxa, maldament es perdi el tirany; perquè la mateixa configuració del terreny va mostrant i fent possibles els millors passos. Trobam curiosa, pel seu revestiment, aquesta roca dreta que tenim aquí davant. Damunt la testa, capritxosament, creix i s'eixampla una heura, que li dona l'aspecte d'un pelam tan al ús —i no deim abús— de la moda d'ara entre ells i elles. Moda que no segueixen tots, és clar.

45. Ací es veu amb més detall. Vosté, lector, potser sap per experiència que en qualque ocasió ha procurat, amb tot esment i observància de les regles, plantar i fer créixer alguna classe de planta. Li remou i estufa la terra, li posa fem, i la rega amorosament. I, amb tot això, la planta se mor. I ací, al capdamunt d'una pelada roca —cosa que n'hem vist mil vegades en altres roques i inaccessibles parets de penya dura— sense que ningú l'hagi plantat ni cuidat en absolut... la miri! . Sorprenent, no?

46. Al peu de la paret de roca d'una altra escarpa, i davant una balma que amplia, i encercla, aquest vell muret de pedra seca, forma una cleda per a aixoplug i recer del bestiar a l'loure que per allà pastura. S'hi veu que ja no està en ús. Són restes de pràctiques d'altre temps, quan aquestes coses tenien vigència i valor. Pot ésser que tornin. Perquè sembla que, després del seu abandó per la fàcil atracció del turisme, comença a observar-se una revitalització de l'interés pel camp. Que és, a fi de comptes, qui de moment ens proporciona principalment la manduca.

47. I ja, de seguida, hi arribam a la Font de l'Ermita. S'amaga, com deixa veure aquesta foto, al peu d'una roca a la part mitja d'un penyal. Una heura de forma triangular amb el vèrtex invertit —el que pot resultar una bona senyal per a la seua localització— cobreix quasi tota la roca de la font.

48. Només un filet d'aigua alimenta i ompl una piqueta artificial, buidada en la roca. L'aigua és molt fresca i fina.

49-50. No hem pogut aclarir el perquè del nom *Font de S'Ermita*. Sembla que hi ha qualcuna suposició de que per allà hi hagué una ermita. Cosa no estranya a l'illa, que, com tothom sap, té una forta tradició eremítica. Així opina el P. Rafel Juan, MM. SS. CC. de Lluc, persona molt vinculada amb aquell sector de l'illa, el qual sembla que inclús ha trobat alguna al·lusió documental a l'existència d'una ermita per aquelles contrades, i ha excodrinyat detingudament aquells sectors cercant alguna resta o indicatiu de l'existència d'ella. Ara no més s'hi troben aquestes runes d'edificació a prop de la font. Hi són a un replà terrenc

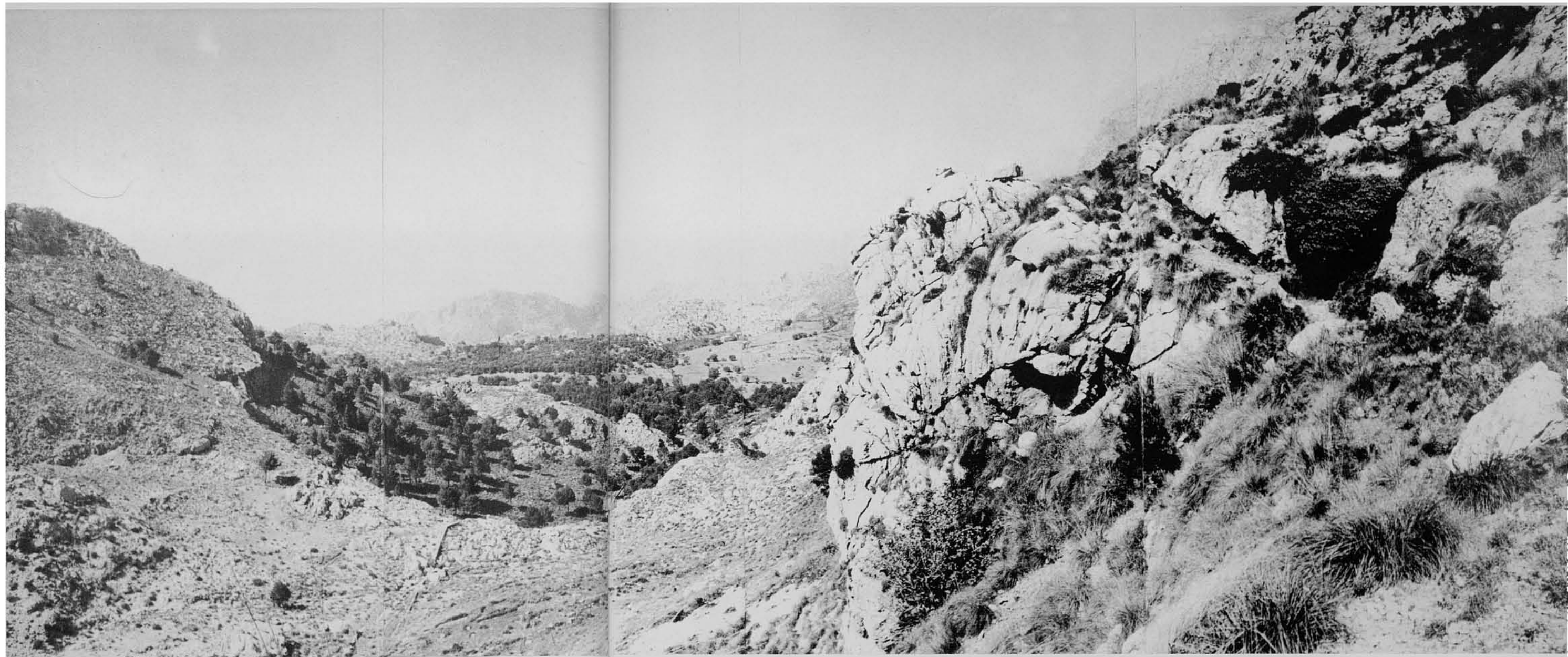

del coster, on, inclusivament, podria haver existit un petitíssim bocí d'hort, cosa necessària per a una residència habitual, maldament sigui d'un solitari, encara que no veim com s'hauria pogut regar i amb què.

Per altra banda, aquesta edificació (el portal s'hi veu una mica més gran a la foto petita) més sembla una barraca i recer per al bestiar a lloure, que no un habitacle per a persones. Opinam que seria molt arriscat relacionar aquestes runes amb l'hipotètica ermita.

Es possible que mai s'aclari si hi hagué o no, o a qualque altre lloc de l'entorn, una ermita, ni la causa del nom del petit fontinyol. Però la font i el nom allà hi són.

51. A fi de situar dins el context del paisatge la Font de S'Ermite, ja que no resulta massa fàcil de trobar pel qui la cerqui per primera vegada, ací donam una panoràmica del sector. La font s'hi troba baix aquesta heura de la dreta que cobreix la roca a la part quasi mitja de la grossa escarpa que aquí es veu. A l'esquerra s'hi veu un tros del coster del Puig de S'Alzinar. Per la fondalada del centre hi va el tirany que emprarem per a sortir de la vall dels Bini a la Ruta 52, fotos 37-38.

52. Tot seguint la marxa, ací ja hi som assolint el Coll des Cards Colers, des d'on aquesta panoràmica retrospectiva deixa veure tota la mola del Puig Major (que ací sembla un vaixell -submarí atòmic?- a tota màquina) des de la proa o cap de la Pena des Migdia (ací damunt a la dreta), fins la popa que acaba allà darrere amb la Coma Fosca.

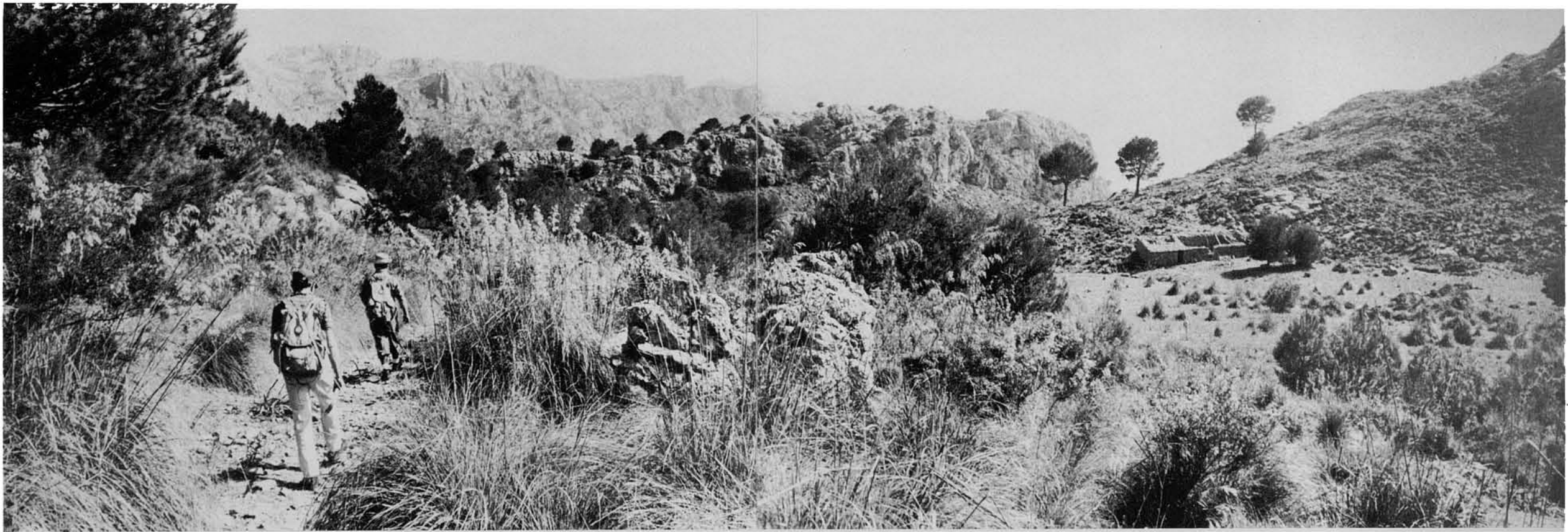

53-54. En baixar del Coll des Cards Colers vers el bosc de Montnàber, el tirany passa devora aquesta fonteta, no més un filet d'aigua que surt d'una mina semiartificial i vessa dins una pica abeurador. S'hi troba a una corbadura de la muntanya, o petita coma, on hi ha uns marges de conreu, i també una barraca, ja en runes, que s'hi veu a la foto següent.

55-56. El tirany segueix, ara pel repeu de la Penya des Migdia, i, en passar un portell a una paret que separa el bosc de la dita coma d'antic conreu...

57-58. ...ja s'hi és dins el bosc de Montnàber, on per un camí carreter de muntanya s'hi arriba a la carretera a les propietats de les cases de la possessió. A l'enfront, a la segona fotografia, s'hi veu la cresteria de la Serra de So'n Torrella; i, a baix, a la dreta, les obres, ja fa un parell d'anys aturades, d'un projecte d'hotel de muntanya.

59. Abans de seguir, i per una millor ambientació del sector on ara hi som, donam aquesta panoràmica de la vall i terres de conreu de Montnàber, on s'hi veuen les cases destacades. Allà dalt, a l'enfront, s'hi veu la Penya des Migdia (1.343 m.) flanquejada a esquerra i dreta pel Coll des Cards Colers, pel que hem arribat, i el coll de la Coma de N'Arbona, pel que de tot d'una començarem a pujar per a guaitar al sector dels embassaments, i seguir el circuit, si és possible.

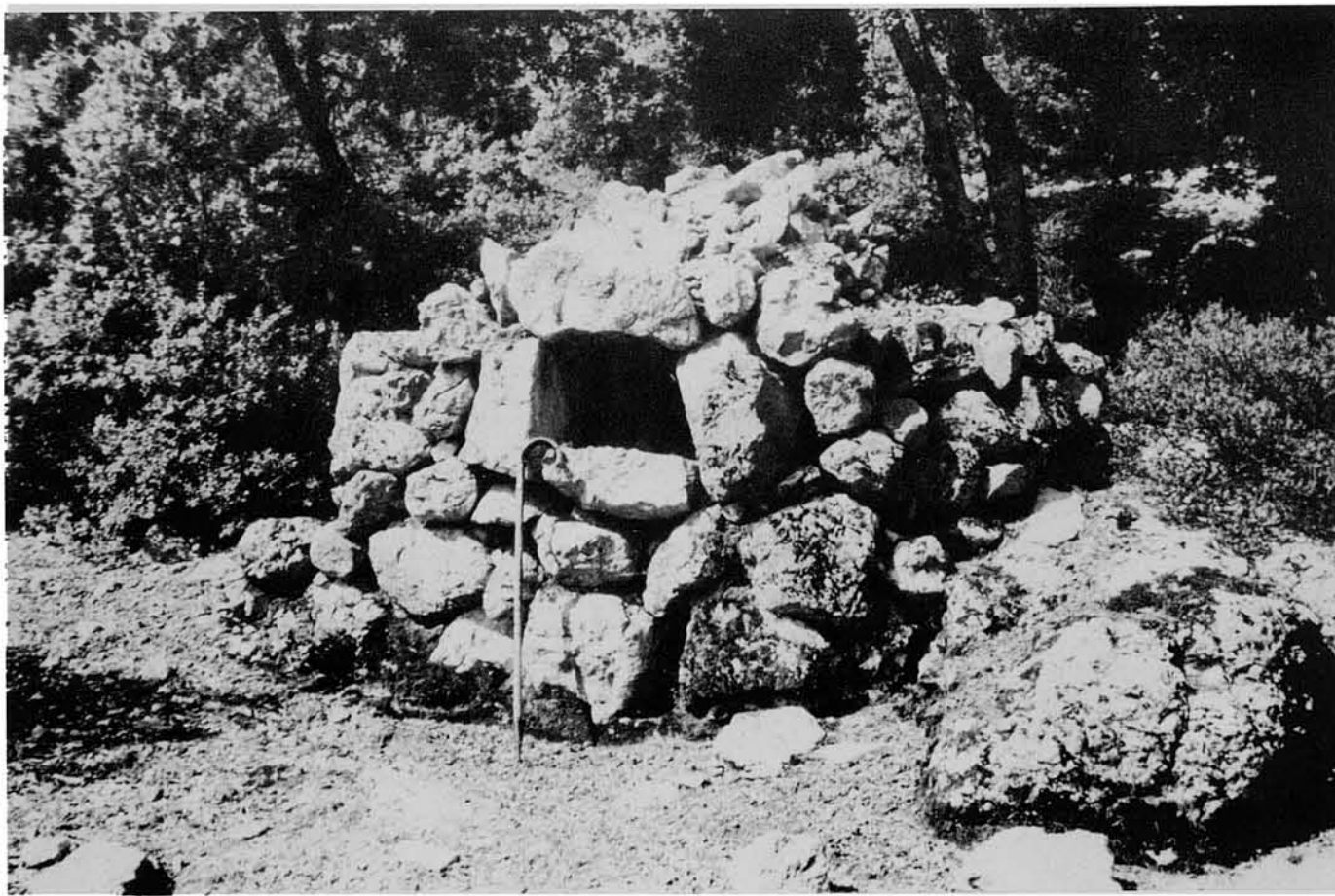
A l'extrema dreta, la crestaria penya-segada de la Serra de So'n Torrella, esquerpa i difícil, que, com ja hem dit abans, forma una coa o apèndix geològic —orogràficament dependent i sense solució de continuïtat, maldament en la pràctica ningú el relacioni amb ell, ni es consideri part integrant seua—, del massís del Puig Major.

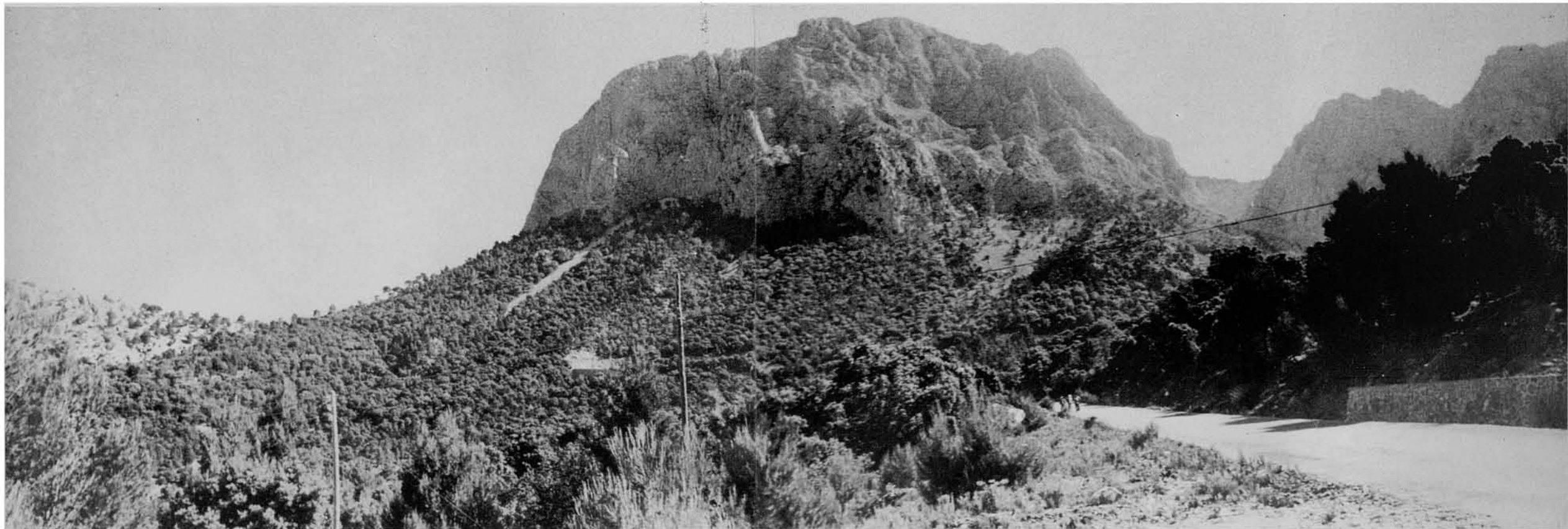

60-61. Una vista de la Font de Montnàber, una de les que hi té al seu extens alcinar.

62. I allà mateix, no molt enfora de la font, encara s'hi troba en molt bon estat aquest rústic forn de coure pa, una resta, a més de moltes barraques i sitges com s'hi troben per tota la muntanya de Mallorca, de la ancestral activitat carbonera, que dins aquest bosc de Montnàber, va estar, naturalment, molt operativa.

63. Començam des de la carretera l'escalada de la Coma de N'Arbona —aquí al front, a la dreta—, que no és precisament una tasca massa descansada. Ací ens enfrontam amb ella en vista des de la carretera, una mica més amunt de les cases de Montnàber. Ja hem dit que la Coma de N'Arbona s'hi troba encaixonada per la Penya des Migdia i els seus costers, i pels espadats i costers de la Serra de So'n Torrella. Ambdós massisos rocosos amb les parets que configuren la coma són impressionants mirats de prop, com veurem.

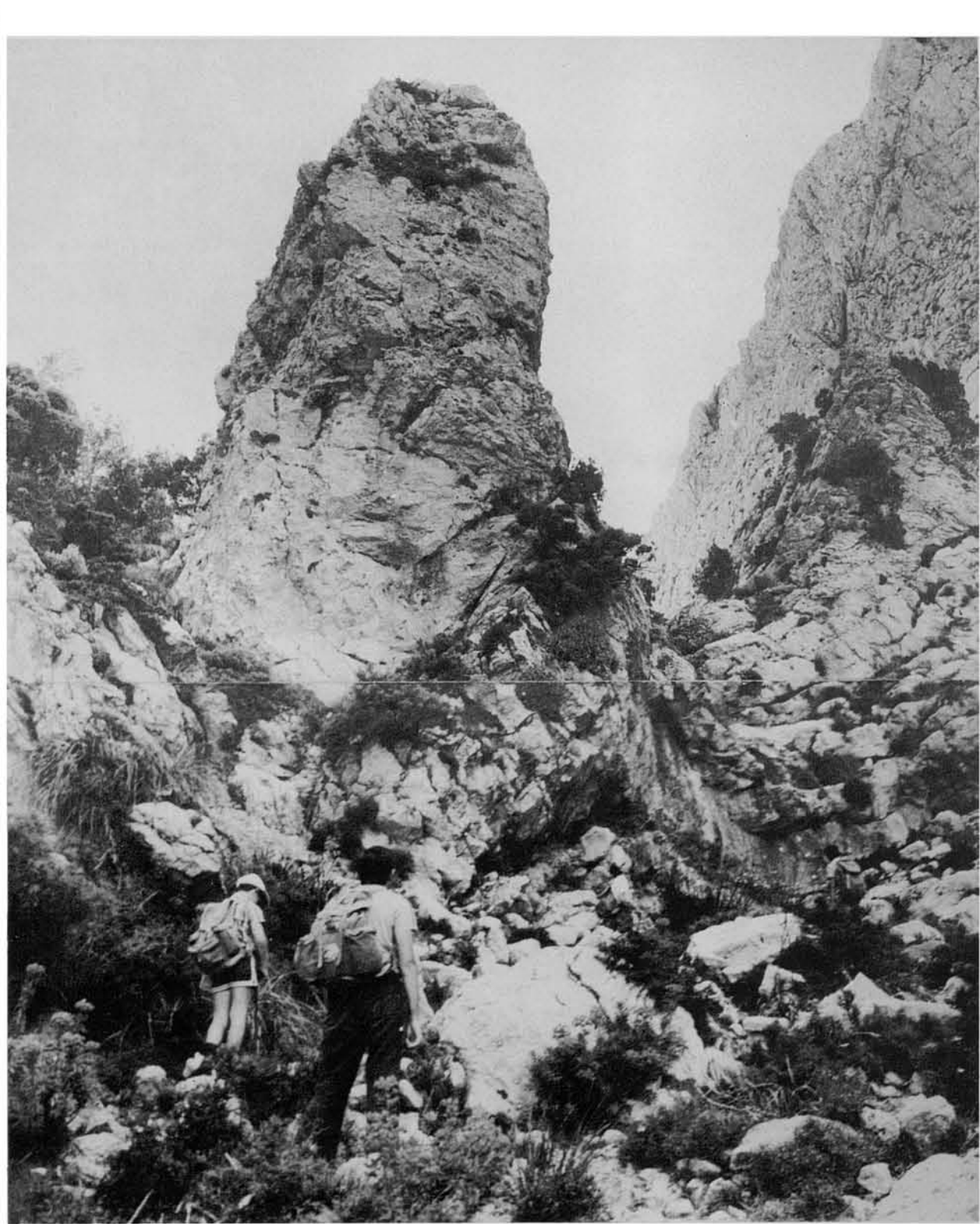

64. Hem deixat enrera la carretera, i anam pujant coma amunt. Aquesta, al començament, no és massa aspra. En qualche bocí trepitjam l'antic "camí des nevaters", que, des de Fornalutx i Sóller pujava per la barrancada de S'Olivaret i Ses Cabanes, com ja diguèrem a la Ruta n. 48. Per aquest caminet hi pujaven els nevaters per a recollir i magatzemar la neu d'aquesta coma i costers, i pitjar-la dins els clots o "pous de sa neu" que hi ha més amunt. El folklore conserva el record d'aquestes activitats amb cançons típiques i tòpiques encara cantades al turistam.

Maldament que vista des d'ací la Penya des Migdia sembla escalonar-se i presentar fàcils vies de pujada, és mera il·lusió. Potser que per a ardits escaladors amb molt de coratge i escola... Per la dreta de tot el que es veu no més li coneixem una compromesa pujada, al llarg d'una encletxa, des de la mateixa coma, més amunt, a un punt que encara no s'hi veu ara. És possible que els que practiquen l'escalada hi trobarien altres vies i se farien amb aquestes parets, perquè, pel que sembla, encara les fan de pitjors. Coratge, idò! Aquí les teniu esperant-vos! Nosaltres, ni pensar-ho.

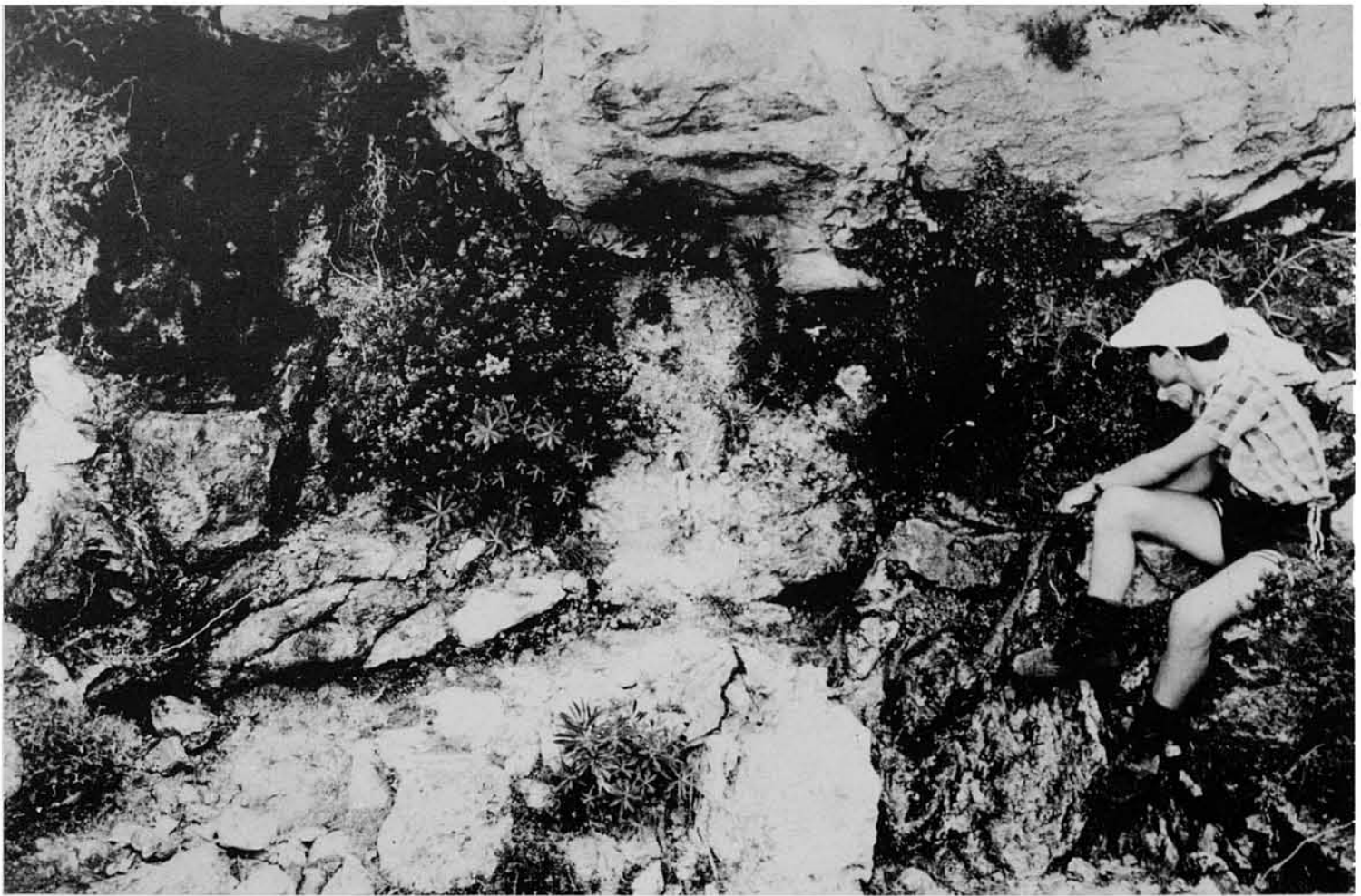
65-66. Tant com anam guanyant altura, ja gairebé perdut tot vestigi de tirany, el coster es fa més aspre. Aquesta agulla rocosa —i creguin que no és una insignificància, per més que, vista des d'ací, no sembli gran cosa— hi té al seu peu la coneguda Font des Coloms. S'observi, a la dreta, com comencen a enlairar-se les impressionants parets de la Serra de So'n Torrella.

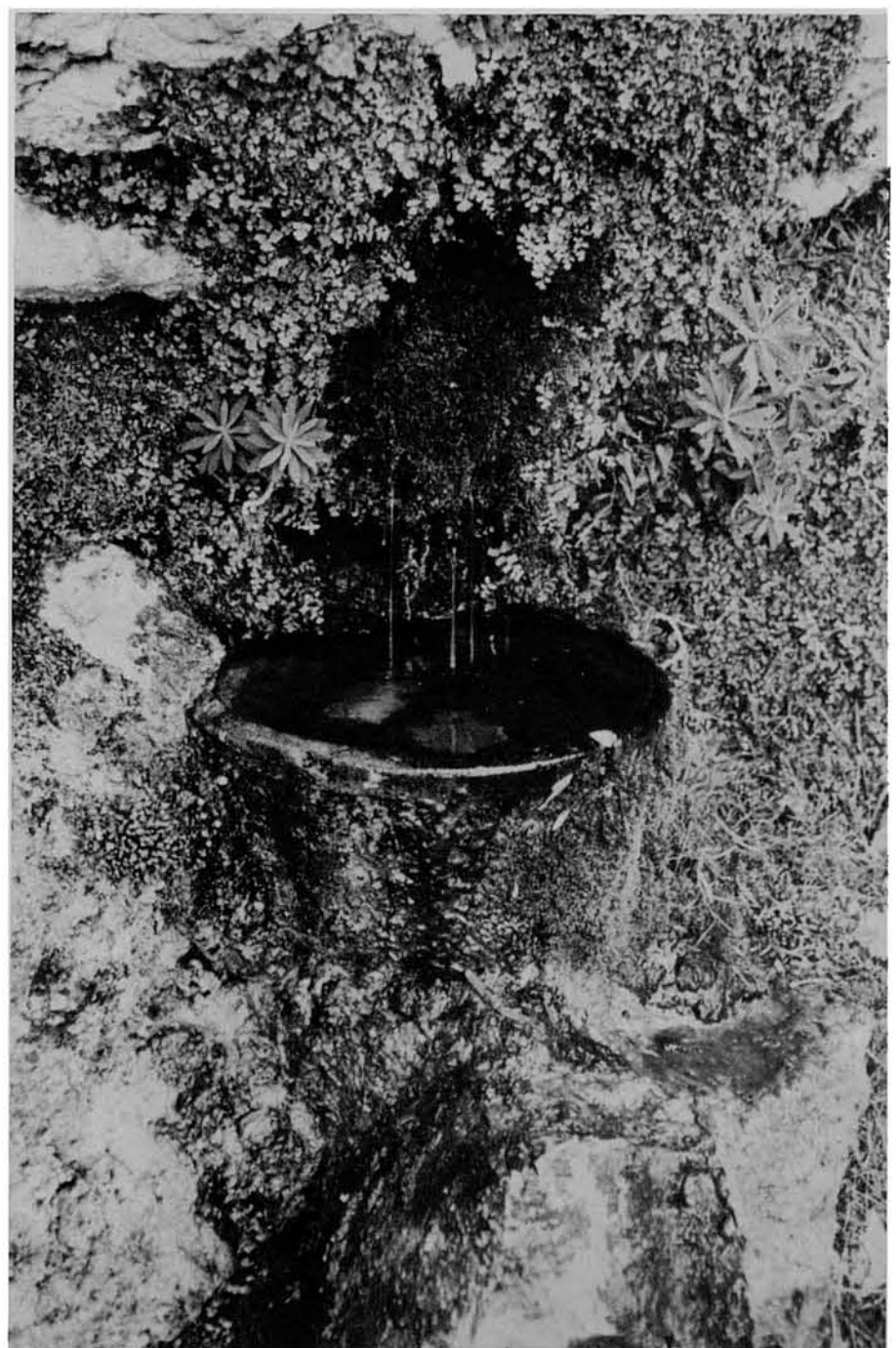

67. Hi arribam al peu de l'anterior agulla —que ara no sembla tan afuada— i s'imposa una aturada mentre se normalitza l'alenada i se pren un glop d'aigua de la Font des Coloms.

68-70. Formen la font uns degotissos d'aquell roquissar, que recullen dues piquetes artificials. Es per això que la font també la coneixem pel nom de Font de ses Piquetes. Bona aigua. Quan prenguérem aquestes fotografies, al fons d'una d'elles hi havia un parell de sangoneres, que qui sap com hi havien vingut.

71-72. Des de la Font des Coloms, en vista retrospectiva, aquest és l'aspecte de la coma i bosc de Montnàber, que travessa la carretera de Sóller al Puig Major. Allà a baix, molt esfumada, la "Vall dels Tarongers" tancada a l'enfront pel massís del Teix/Sa Galera.

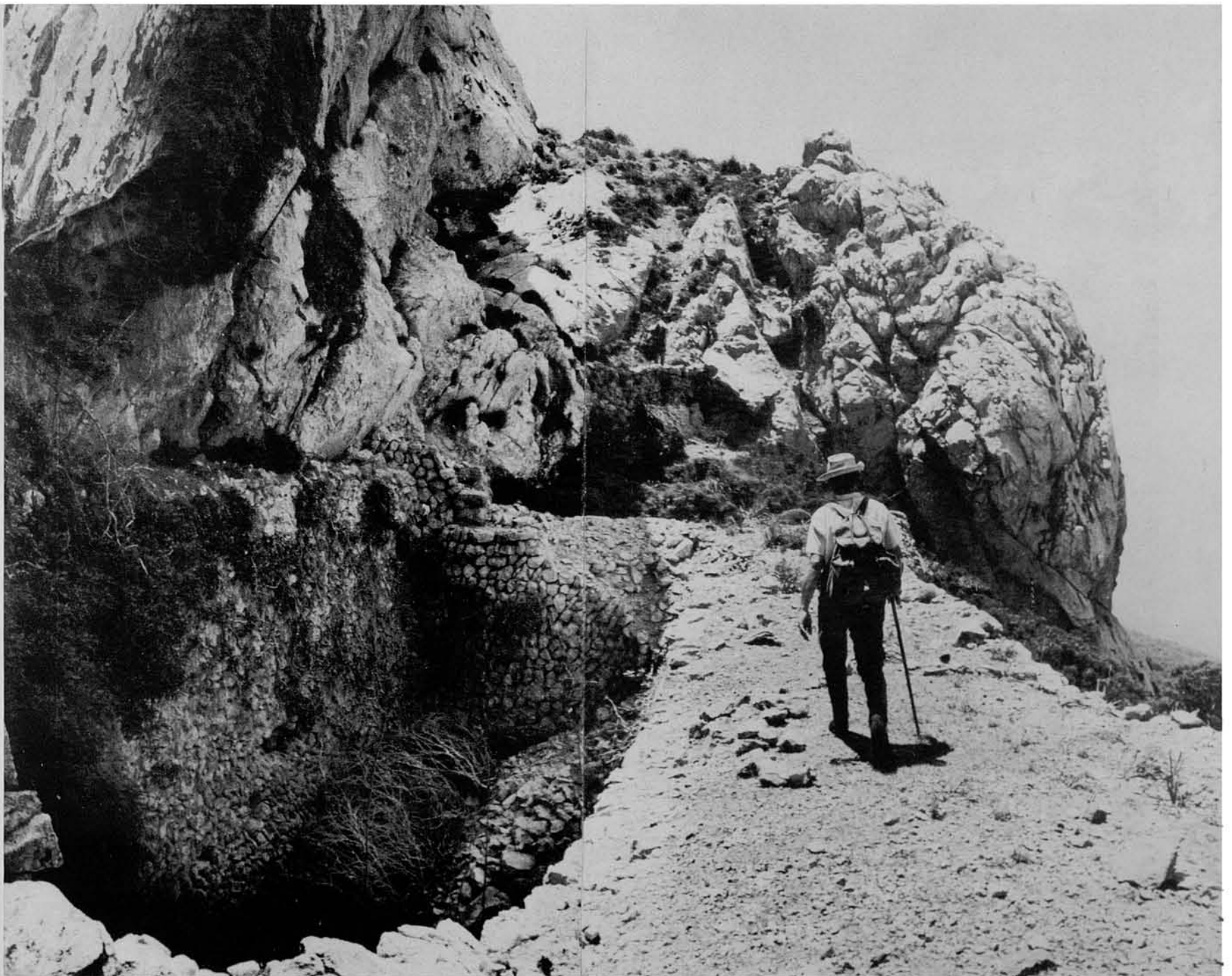
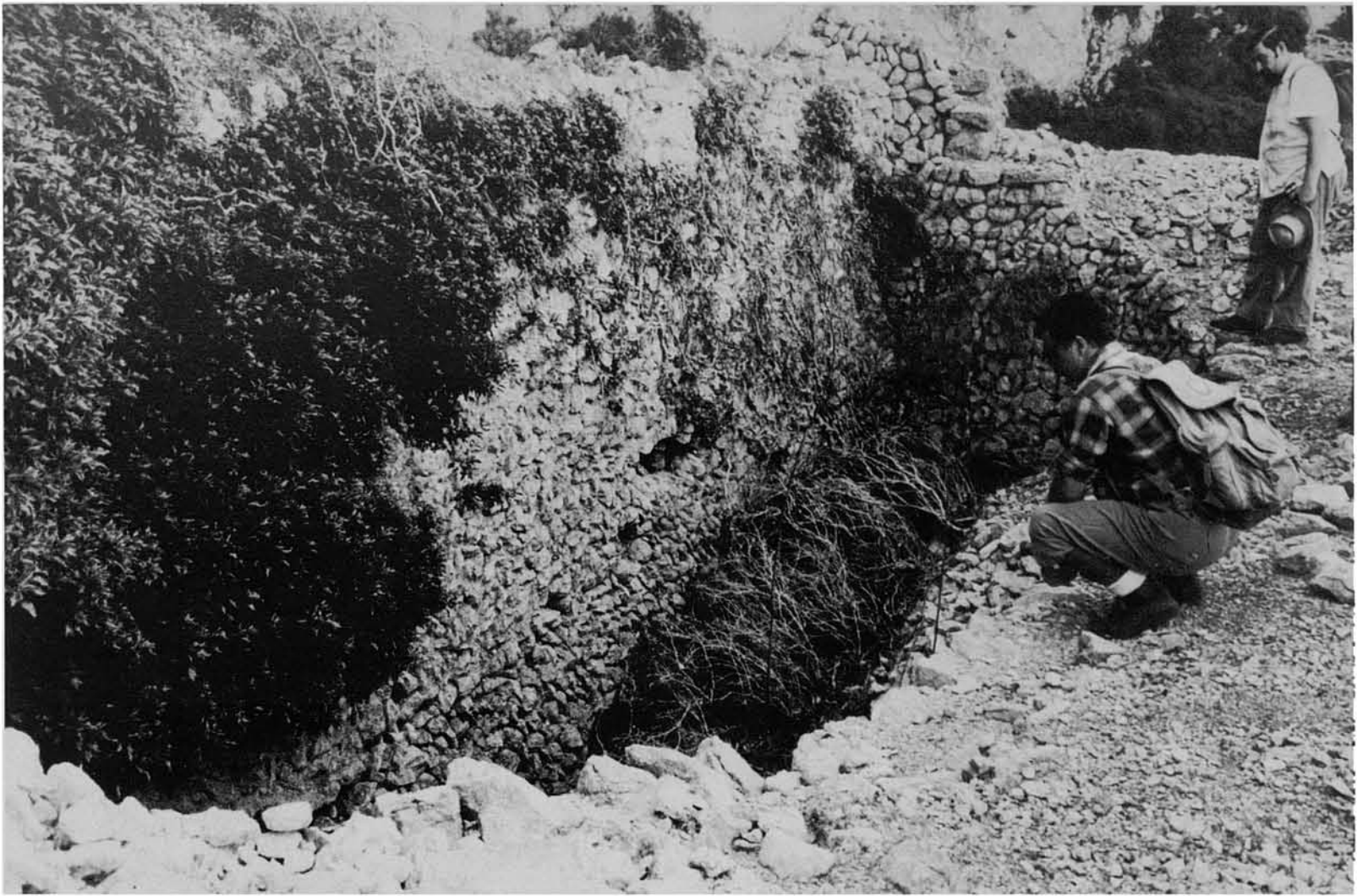
73. Més amunt, una mica a més de mitja Coma de N'Arbona, hi són les instal·lacions de la neu. Ací s'hi veu una paret en talús que forma el buit d'un dels dipòsits, contra una paret de la Serra de So'n Torrella. La paret, com totes les d'allà i per tot arreu de la muntanya de Mallorca, és de pedra seca sense cap argamassa.

74. Des del lloc dels pous o clots de la neu, en vista retrospectiva de bell nou, s'hi veu així la Coma de N'Arbona. Com es veu, la Serra de So'n Torrella s'allargassa cap avall, quasi fins damunt mateix de Biniaraix, mitjançant una espectacular cresteria de roca, que és una tentació per al muntanyer. Aquí, a la segona eminència que es veu, s'hi troba el Penyal Xapat, i, una mica més avall, la zona del colossal esbaldrec damunt el sector de Ses Cabanes, que diguèrem a la Ruta n. 41.

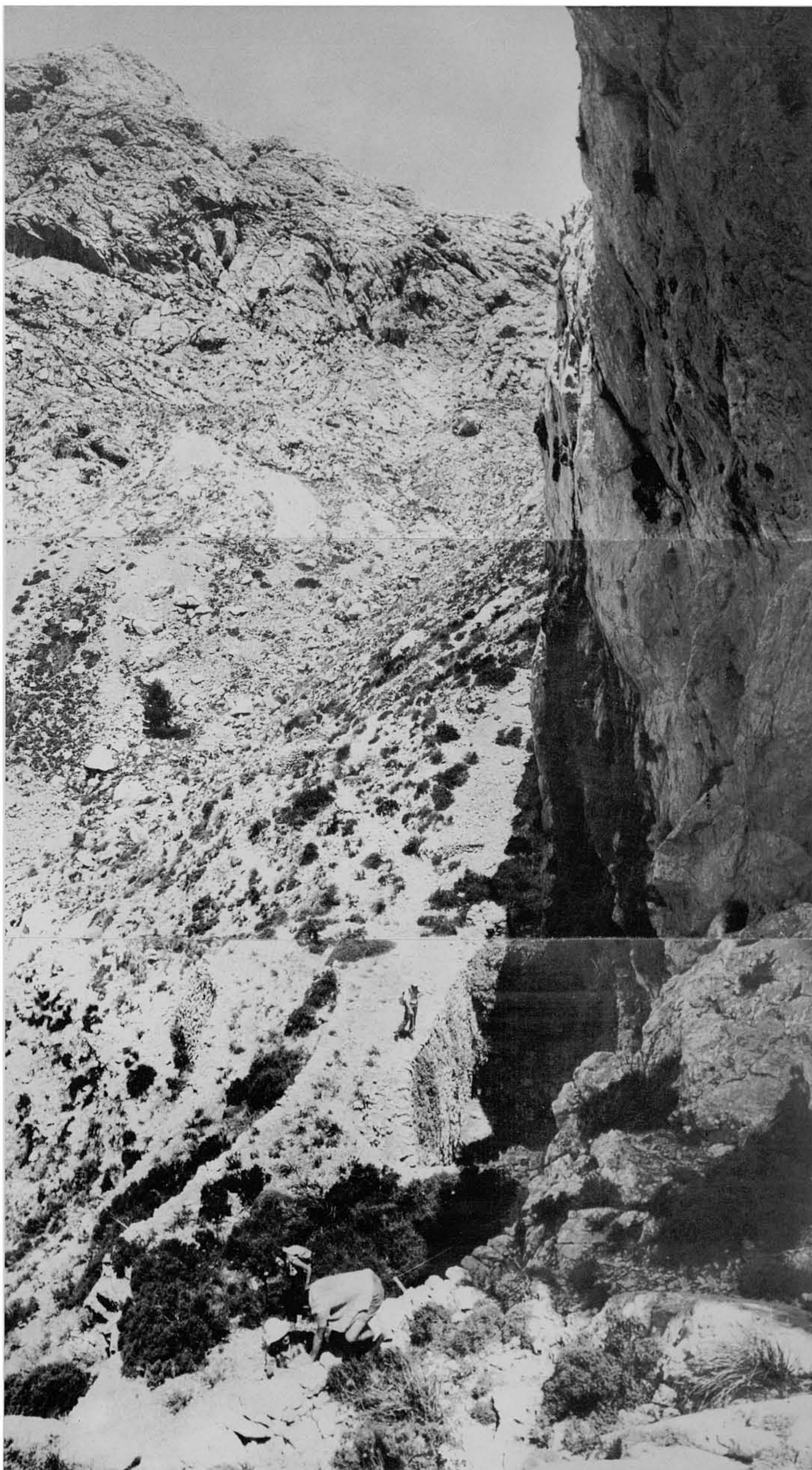
75-76. Aquestes fotos mostren un detall del buit o clot de la neu, i la vista completa de com està adossat a una paret i morro de la Serra de So'n Torrella. Aquest clot és el que s'hi veu quan pujam, a la foto n. 73. S'advertesqui l'obra d'acondicionament artificial del clot, i el gruix de la paret en talús que l'aguanta sobre el rost del coster.

77. Altra vista del mateix clot des d'un angle oposat. Pel que sembla, al contrari d'altres que n'hem vistes a la muntanya de Mallorca, aquest no conserva cap indici d'haver tingut coberta.

El coster de roca que s'hi veu a l'esquerra, ja s'endevina, i repetim de bell nou, que correspon al Puig Major i la seua Penya des Migdia per la banda oriental; la de la dreta, a la Serra de So'n Torrella.

78. Altra panoràmica des d'una mica més amunt de l'anterior clot mostra el pendís de la Coma de N'Arbòna fins el tall superior de la collada.

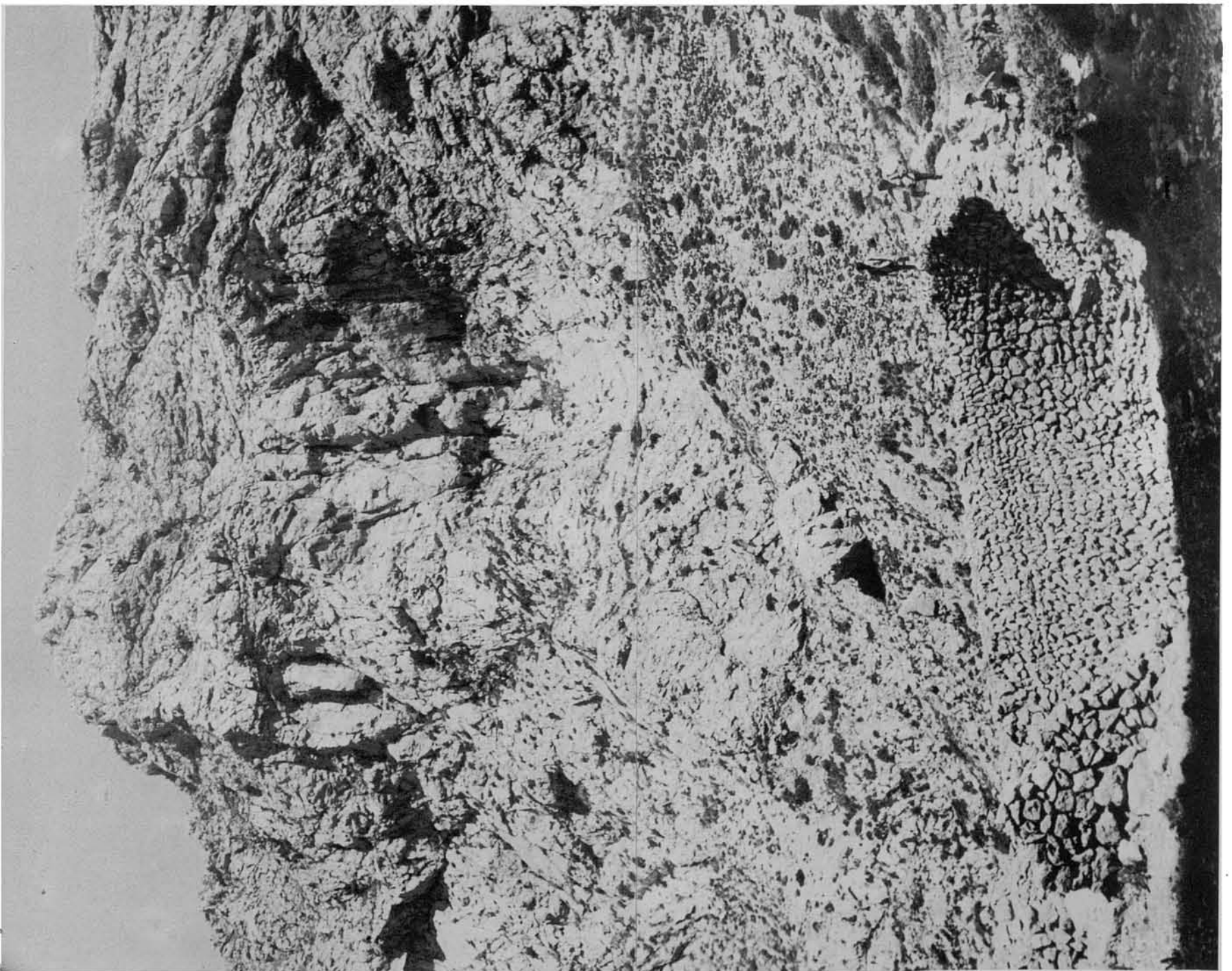
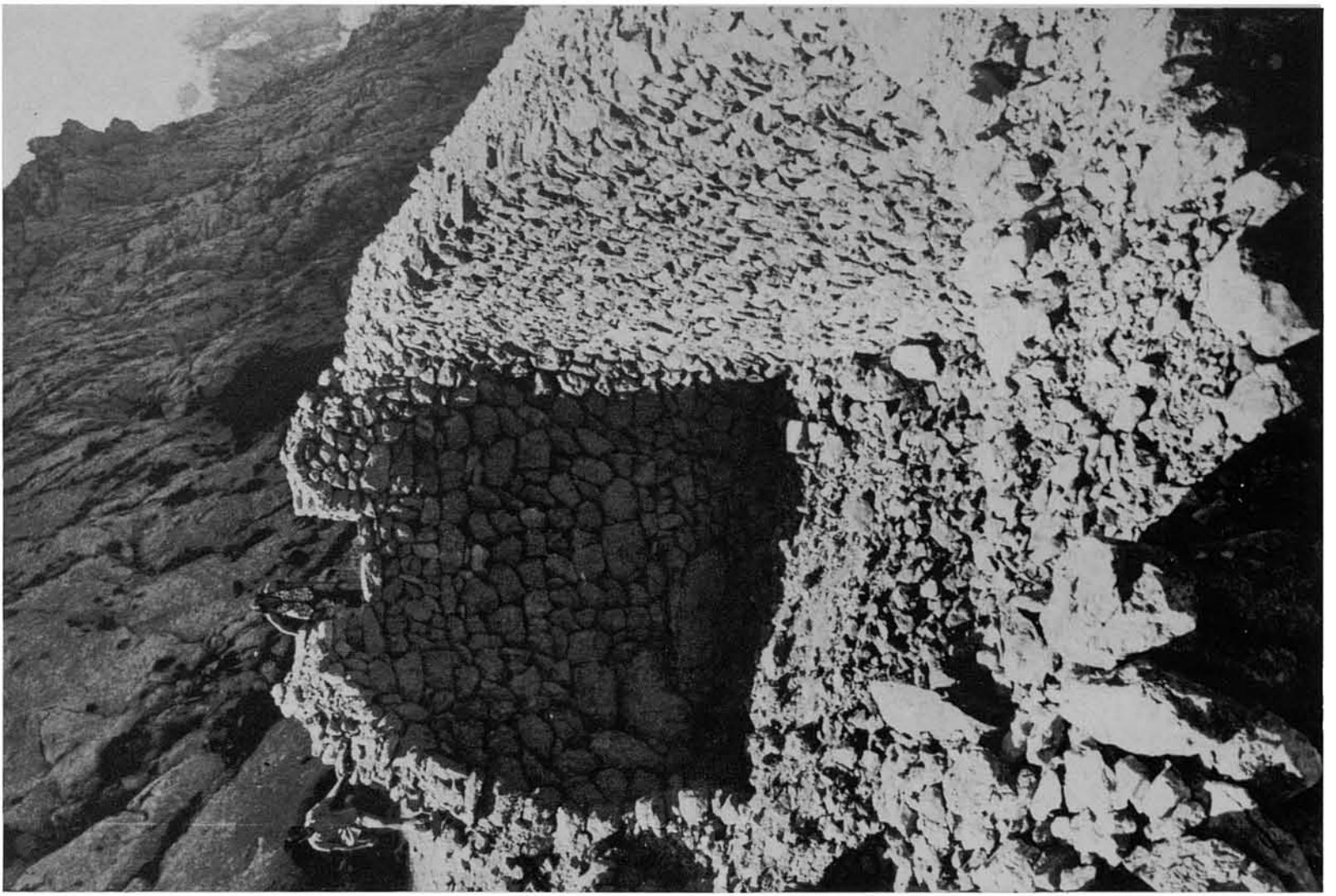
79. En vista retrospectiva, apareix de bell nou la coma amb el clot anterior (centre esquerra), i, ací més aprop, immediatament, la casa dels nevaters, de la qual ja no queden sinó les parets.

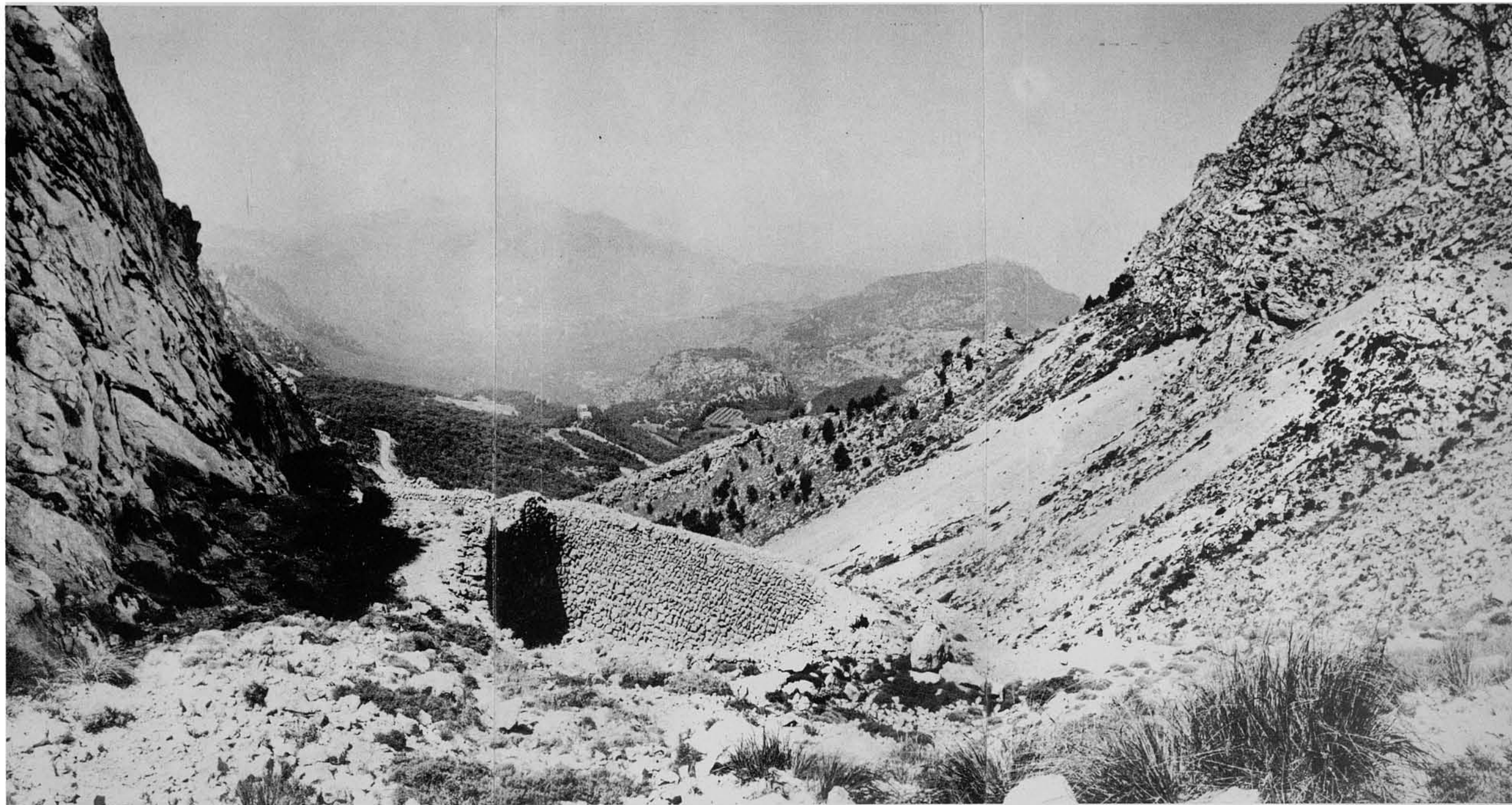
80-81. Vista dins el conjunt i en detall de l'altre clot proper a l'anterior. Pot ser que aquest, així com l'altre, haguessin tingut coberta altre temps, per més que no resta cap indici que ho denunciï. De totes maneres, aquí enfront s'hi veu la finestra o escotadura per on hi tiraven la neu. I això sí que pot ésser un vestigi de que podia haver-la tingut; perquè, si no, per a qué una finestra d'alimentació, si la neu podia tirar-se des de qualsevol punt per damunt de la paret del clot? Per a poder entrar-hi?

Com ja és sabut, la neu se pitjava amb peus i picons, i així la conservaven dins aquestes geleres fins l'arribada del calor, a fi de refrescar l'aigua i altres begudes; i també per a altres usos, entre els que contaven els medicinals, puix consta que, en ocasions, la neu es venia amb recepta del metge. Com han canviat les coses!

La neu s'anava baixant a poc a poc en portadores i a llom de cavalleria. El folklore ha conservat el record d'aquestes activitats dels nevaters. Per exemple tots coneixem aquella cançó i tonada que tant es prodiga a les exhibicions folklòriques: "Pitgen sa neu, pitgen sa neu..."

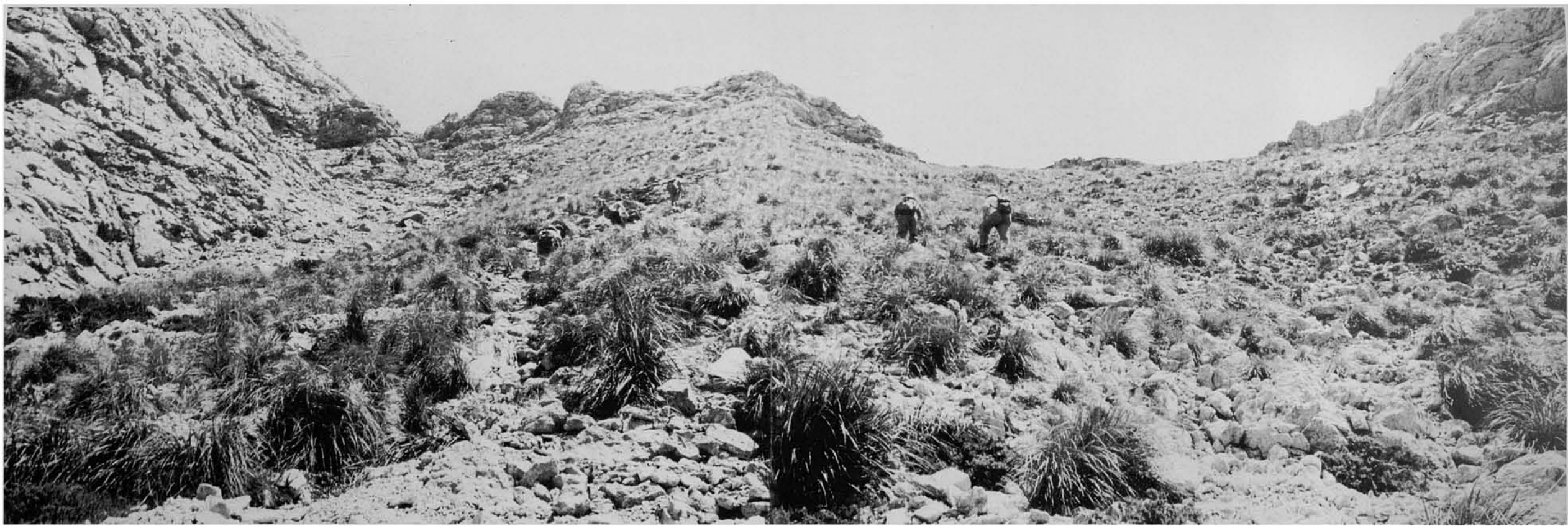

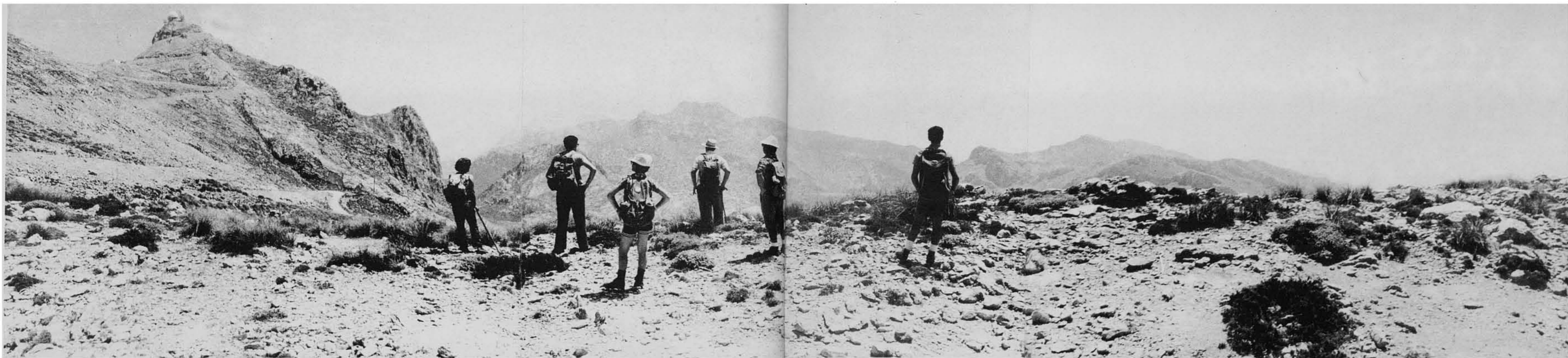

82. Vista del clot de més amunt en panoràmica retrospectiva de la Coma de N'Arbona.
I ja des d'aquest punt no hi queda sinó poca cosa fins assolir...

83-84. ...el tall superior del coll de la Coma de N'Arbona. El coster és més empinat.—vegi's les fotos anteriors— que no mostra aquesta fotografia, per mor de la necessitat de tòrcer la càmera per a prendre-la fins a dalt.

I ja a dalt de tot, aquesta vista retrospectiva quasi domina les crestes de la Serra de So'n Torrella. Les de la Penya des Migdia, encara hi són una mica més enlairades.

85. Ja hem superat el coll de la Coma de N'Arbona, i ens hem d'aturar, ja que si avançam més enllà, hi entram en terreny prohibit, i no volem complicar-nos la vida. A l'esquerra, a dalt, s'hi veu el cim més alt del Puig Major amb els seus 1.445 metres. El cim del cap de la Penya des Migdia hi és més a l'esquerra, amb els seus 1.343. No s'hi veu a la foto.

Per l'esquerra s'hi veu pujar la carretera de les instal·lacions del cim. Quasi quasi pel mateix lloc, longitudinal i pujant fent recolços des d'aquest coll, hi anava el tirany que altre temps hi menava al cim enyorat. Ara no més el podem mirar des d'enfora, i desitjar-lo.

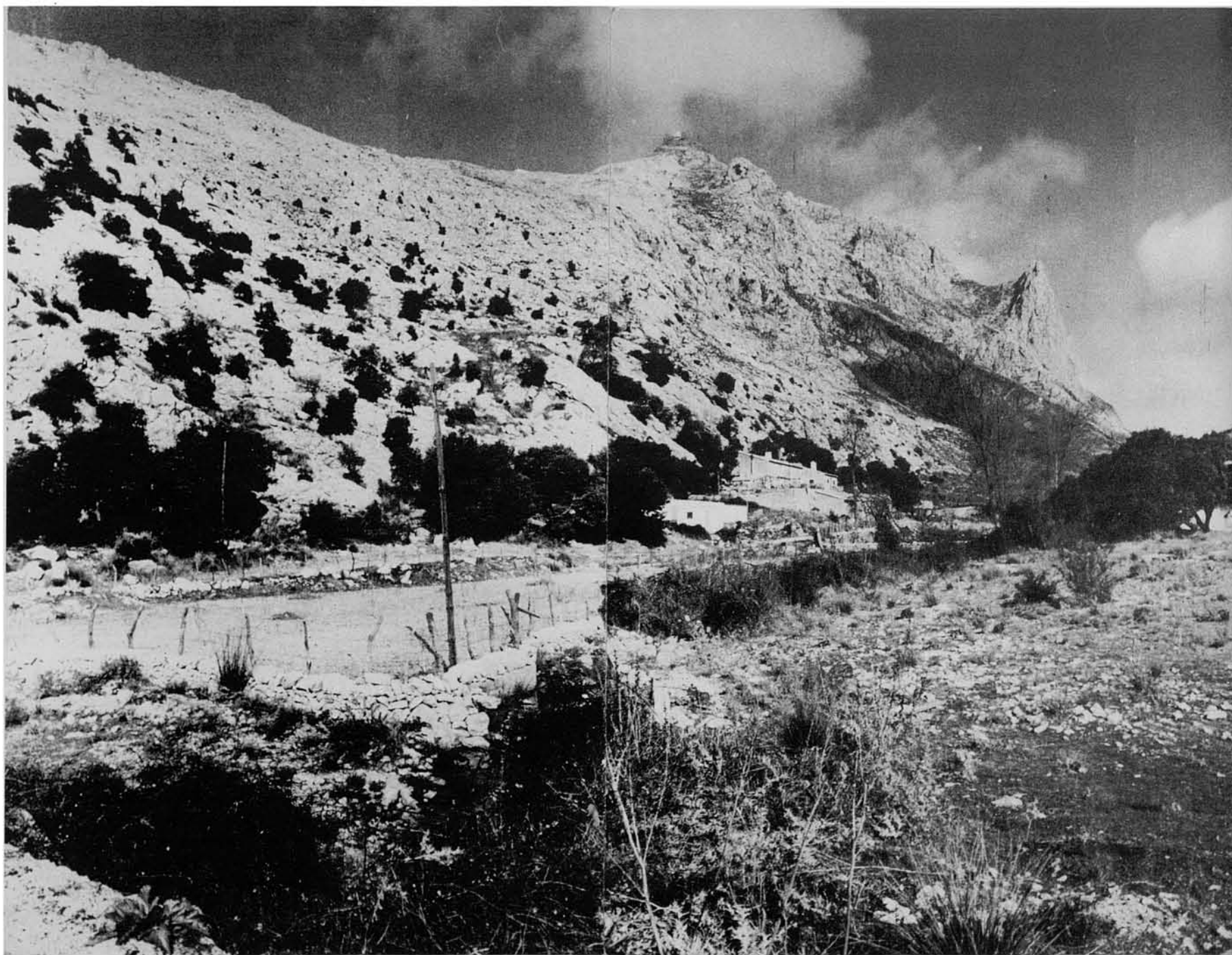
86. Deixant a l'esquerra el cim de la més enlairada de les nostres muntanyes, contemplam la panoràmica que s'hi domina vers el Migdia. Aquí, a l'enfront, centre esquerra, queda en cota més baixa la serra i Puig de ses Vinyes de cim més alt a 1.220 metres, que ens tapa la vista del la vall d'Almallutx i el seu embassament dit del Gorg Blau. A la dreta s'hi veu el de Cúber i la seua sortida per la bretxa del torrent d'almadrà entre el massís dels Tossals (1.115 m.), a l'esquerra, i la Serra de Sa Ratera (1.107 m.),

a la dreta. Ací més a prop, a la dreta, la Serra de Cúber, com a continuació orogràfica, que és, de la Serra del Puig de Ses Vinyes, ambdues separades per l'estret, per on hi entra la carretera. Allà al lluny, dreta, s'emboirina el Puig de S'Alcadena; i, a l'extrema esquerra, al lluny i més a prop, es colombrava una extensa orografia dins la que es destrien, principalment, la Serra des Teixos, i, darrere, sobresortint, el Puig de Massanella (el segon de la nostra serra amb els seus 1.340 m.), elongant-se i continuant-se cap a la dreta pel Puig de Ses Bassetes i el massís que va a morir damunt el Coll de Sa Canaleta.

Ací, avall, immediatament, s'hi veuen les edificacions militars de la vall de So'n Torrella.

Per a continuar el circuit sense trescar territori no permès, és necessari davallar, com millor se pugui, cap a la dreta, pel coster de la Serra de So'n Torrella. Ja a baix...

87-88. ...val la pena arribar-hi a les cases de l'antiquíssim predi de So'n Torrella. La seua font, on tantes vegades hem estat, segueix allà igual que abans.

Era aquesta vall, altre temps, un racó allunyat i solitari, amb l'encís de lo recòndit. Poques vegades era visitat, trobant-s'hi quasi perdut en el temps i l'espai. Un s'hi trobava allà com a un món diferent, sabent-se, si no mig perdut, sí a varies hores de camí de lloc freqüentat.

Ara, crec que tots els muntanyers opinaran igual, l'indret ha perdut part de l'encant, ja que a la petita vall ja no s'escolta el silenci i l'altura, sino el renou dels motors dels cotxes que passen per la veïna carretera. A l'amagada vall de So'n Torrella ha arribat la trepidant civilització.

89. Tampoc les cases de So'n Torrella no són exactament les mateixes. Han perdut també una part de la seva atractiva rusticitat, de la simplicitat muntanyenca de l'ancestral arquitectura pagesa. Al peu de la colossal roca nua del Puig Major a un semiignorat racó de la Serra Nord, ja no evocarien l'ingenuïtat d'una "rondaia".

90. Sí conserven encara, a dins, aquesta vella cuina, que poguérem fotografiar per permisió de l'amo, que a la foto apareix.

Ací donam per finalitzat el circuit, ja que tot el que resta fins tancar-lo a Turixant de Dalt, o és massa conegut, si anam per la vall d'Almallutx —a més de que aquells indrets ja estan publicats en altres Rutes d'aquesta col·lecció—, o poc interessant, si s'hi passa pel coll que hi ha entre el Puig Major i el Puig de Ses Vinyes.

Endemés, ja l'hem dit abans, aquest fascicle ja en té fotografies a bastament —més que els normals— i ha costat no poca feina coordinar aspectes i tamany per a bastir-lo, i deixar-lo com està. Servesqui això de justificació.

en la pràctica excursionista sí pot fer-se i sembla convenient, el fraccionament, que pot donar, com a mínim, dues parts, o millor tres, amb l'introducció d'alguna variant, projectant la tornada per diferents indrets de l'anada: una, des del seu començament, fins la Font de l'Ermite, amb tornada per la vall dels Bini i Ca'ls Reis, el que dona una petita variant; una altra, començada a Montnàber, pel Coll des Cards Colers, fins la mateixa font, amb possible pujada damunt el cap frontal de la Penya des Migdia, que en aquesta Ruta deixam de banda; i una tercera, des del mateix Montnàber fins la collada superior de la Coma de N'Arbona, amb baixada subsidiària al començament de la Coma de So'n Torrella i tornada pel túnel i la carretera.

Això que hem dit no és més que una simple opinió o suggerència, tot insistint que el circuit, tal com ara es descriu, és purament convencional i amb moltes feines realitzable.

La documentació gràfica que teniem recollida —per cert, de diferents ocasions— era bastant ampla i excessiva per a un sol fascicle. Per altra banda, no donava per a dos. I així ha estat necessari eliminar una part, a fi de poder lligar un sol fascicle, el present, que, en definitiva ha sortit una mica més gruixat que els corrents.

Es possible que el lector hi trobarà a les fotos que segueixen aspectes similars als d'altres que ja han sortit a qualcuna Ruta anterior —principalment a les nn. 52 i 54, ambdues dedicades a la vall dels Bini, al peu del vessant nord-occidental del Puig Major—; però no són les mateixes, ni es conservaria l'unitat de descripció, si prescindíssem d'elles. Això sí, totes les fotografies que apareixen dins aquest fascicle són inèdites i han estat preses expressament per a aquesta ruta.

El Puig Major (1.445 m.), el més enlairat de les nostres serres, com indica el seu nom, no més es pot transitar ara pels seus peus i baldanes, com ací ho feim, ja que les altures i altres sectors, per mor del seu caràcter de zona militar prohibida, el deixa fora de l'abast dels excursionistes. S'hi troba, com és sabut, quasi a la part central de la Serra Nord, i guaita cap a la mar per l'altiplà dels Bini; i damunt Sóller pel cap sud-occidental de la Penya des Migdia. Davalla pel Nord fins la mar, a la costa de Tuent i Sa Calobra, mitjançant amples descensos i contraforts rocosos de configuracions, noms i categories practicament independents, que formen un paisatge adust i esquerp, bellíssim però i suggerent, només assolible pel peu incansable dels muntanyers. Per Sud-Oest aixeca el cap per a mirar, per damunt les serralades veïnes —Cúber i Ses Vinyes— els embassaments del Gorg Blau i Cúber. Zona aquesta ara molt coneguda i visitada per tants com transiten aquella nova carretera i la que, per Ca'ls Reis, puja i davalla, gairebé de forma inverosímil, cap a Sa Calobra.

El Puig Major va estar una fita extraordinària i una optada meta per als muntanyers fins fa un parell d'anys —ja fa bastants— abans de la seua ocupació militar. Era aquella —tota la del Puig Major a banda i banda— una zona sense carreteres i pocs i aspres camins, difícilment accessible. Per això era poc visitada i permanentment solitària. Els excursionistes la recorriem, i, en ocasions, hi pujàvem des de Sóller pel vell camí de Biniraix i Montnàber fins assolir la Coma de N'Arbona; i, tot pujant per ella, el cim encara aleshores verge. Aquesta pujada, en ocasions es feia de nit, a l'estiu, a fi de veure des de dalt la sortida del sol. Tot això, dissortadament per a nosaltres, s'acabà, quan el Puig Major es convertí en zona tabú. Per contrapartida, ara l'escalada d'aquella altura ja no exigeix cap esforç ni cansament, perquè es pot assolir —els que ho poder fer— comodament sense baixar del cotxe, gràcies a la bona

carretera que obri aquella zona, i que, inclús, arriba fins el cim mateix.

Naturalment, i per mor de les circumstàncies, en aquesta Ruta no hi pujam al capcurucull, del qual ens mantenim a respectuosa distància, després de pujar la Coma de N'Arbona; limitant-nos a circuit el massís muntanyenc per la part baixa dels seus costers i baldanes, pel peu dels seus cingles i timberes. És per això que l'hem titulada "La volta dels cingles".

Obviament, tampoc no és complet i tancat el circuit. La ruta descrita comença al costat de l'embassament del Gorg Blau —on hi ha lloc a bastament per a deixar els cotxes— i passa a Turixant de Dalt, on realment comença la volta. Des d'allà, va escalant el coster oriental i l'apèndix de la Serra de Na Rius fins el Coll des Porxo Esbucat i les antigues terres del desaparegut predi Es Colls. Més tard, ja dominant la vista de la vall dels Bini, passa pel Coll des Cards Colers a la zona de Montnàber i puja, per la Coma de N'Arbona, fins el seu coll d'amunt a la vista propera del cim principal. Allà, practicament, s'acaba el circuit, ja que, per a tancar-lo, hauríem de passar per indrets no permesos.

En tot cas i de la forma que sigui que es faci aquesta ruta, sembla que no és necessari donar cap indicació, ja que tots els sectors transitats són de sobra coneguts pels excursionistes habituals. I cadascú, al seu gust, podrà resoldre els bocins parcials i donar-los l'alicient que cregui convenient.

Posteriorment a la presa de les fotografies ací incloses, els propietaris de Bini —que tenien dificultats per arribar-hi, a les seues terres, per l'accés tradicional de Montcaire— han obert un nou camí pel peu de la Penya des Migdia i el Coll des Cards Colers. Naturalment, en la nostra descripció gràfica no feim referència a aquest nou camí, ni actualitzam cap vista, donant l'aspecte d'aquells costers com estaven de sempre.

***

El Puig Major també conegut com el Puig Major de Torrella—, considerat com un complex orogràfic independent, té una robusta configuració, una mica elongada i angles arrodonits —de forma de mongeta— amb una llargària aproximada de 3,5 km., i una amplària d'1'5, comptats des dels peus de la base. S'orienta des de Nord-Est a Sud-Oest, i, sense solució de continuïtat, es perllonga en aquesta darrera direcció per un estret apèndix o cua de roca, que és la Serra de So'n Torrella. I això, en definitiva, dona al conjunt orogràfic la forma d'un capgrós monstruós.

Deixant de banda la dita Serra de So'n Torrella, la qual, encara que continuació orogràfica del mateix sistema, ningú mai no la ha considerada com a part integrant dins la denominació "Puig Major", en el cos propi d'aquest massís muntanyenc, es distingeixen tres zones principals i ben definides, que, endemés, reben noms propis: la *Serra de Na Rius*, a l'extrem nord-oriental; el *Puig Major*, propiament dit, a la part mitjana o central, on hi és el cim més alt i les instal·lacions militars; i la *Penya des Migdia*, el seu extrem o cap sud-occidental, que guaita vers la vall de Sóller per damunt Montnàber.

Els límits que encerclen i independitzen el Puig Major de l'orografia veïna, deixant de banda els descensos i contraforts vers la mar, que tenen noms i personalitat propis, són "grosso modo": pel Sud, la vall de Montnàber, estant franquejat, a esquerra i dreta, pel Coll des Cards Colers i la Coma de N'Arbona; per l'Oest, la vall dels Bini; al Nord, terrenys de Ca'ls Reis i de Turixant, pels que discorr la carretera a Sa Calobra; per l'Est, la vall de So'n Torrella i la serra del Puig de ses Vinyes, que, paral·lela, enlaira el seu cim principal als 1.220 m.

RUTES PUBLICADES

- 1.—Pollença - Castell del Rei. (Edició en mallorquí exhaurida).
- 2.—Port de Sóller - Balix d'Amunt - Sóller. (Pel Pas de S'Heura).
- 3.—Lluc pel camí vell de Selva.
- 4.—Valldemossa - Sa Gubia. (Per Pastorix i Muntanya).
- 5.—Lluc - Torrent dels Boverons - Lluc. (Pel Pas de Sa Mata).
- 6.—Mortitx - Cova de Ses Bruixes - Mortitx. (Edició en mallorquí exhaurida).
- 7.—La Carretera a la Calobra. (Per Selva i Caimari). (Edició en mallorquí exhaurida).
- 8.—Sant Jordi - Puig de Galdent - Sant Jordi. (Per la Vall de Punxuat).
- 9.—Solleric - Puig d'Amós - Solleric. (Per Comasema).
- 10.—Establiments - Pouet de Sobremunt - Establiments. (Per Sarrià i Bunyolí).
- 11.—Pollença - Puig de Ca - Pollença. (Per Es Pujol i Fartàritx des Racó).
- 12.—Santa Maria del Camí - Avenc de Coanegra. (Pel Torrent del Freu).
- 13.—Mortitx - La Malé. (Per Pedruixella i Ariant).
- 14.—Castell d'Alaró.
- 15.—Torrent de Pareis. I) Escorca - L'Entreforc i la Fosca.
- 16.—Torrent de Pareis. II) L'Entreforc - La Calobra.
- 17.—Mancor de la Vall - Massanella. (Per El Rafal i Els Tossals Vells).
- 18.—Font des Garbell.
- 19.—La Capella Blava.
- 20.—Artà - Ermita de Betlem.
- 21.—Sóller - Puig de l'Ofre. (Pel Barranc de Biniarix).
- 22.—Orient - Serra de la Rateta - Orient. (Per Comasema i el Pas de Na Maria).
- 23.—Alaró - Talaia de Ca'ls Reis. (Pel Pas de S'Escaleta).
- 24.—Puig de Randa. (Des d'Algaida, per Castellitx i Albenya).
- 25.—La Trapa. (Des de S'Arracó, per Ses Basses i el Cap Fabioler).
- 26.—Torre de Lluc.
- 27.—Morro de Sa Vaca.
- 28.—Volta del Puig Roig.
- 29.—Puig de Bonany. (Des de Petra).
- 30.—Torrent d'Almadrà.
- 31.—Pollença - Cales Castell i Sant Vicenç. (Pel Pas dels Pescadors).
- 32.—Lluc - Sa Coma. (Per Ses Figuerols i el Portell del Vent).
- 33.—Puig de N'Alí. (Des de Caimari per Els Horts). (Edició en mallorquí exhaurida).
- 34.—Puig de Sa Creu - Sa Mola. (Des de Caimari, per Ses Rotes i Ca'n Bajoca).
- 35.—Ses Basses de Mortitx. (Edició en mallorquí exhaurida).
- 36.—Camí Vell de Pollença a Lluc.
- 37.—Lloseta - Ses Cases Noves. (Per S'Estorell i Biniatzen).
- 38.—Torrent del Gorg Blau. (I. Almallutx - Grog Blau - Turixant).
- 39.—Torrent del Gorg Blau. (II. Turixant - S'Entreforc).
- 40.—Sa Talaia de La Victoria. (Alcúdia).
- 41.—Puig des Verger. (Des de Biniarix, pel Coll d'En Cer i el Portell de Sa Costa).
- 42.—Península de Formentor. I. Port de Pollença - Cases de Cala Murta.
- 43.—Península de Formentor. II. Cases de Cala Murta - Punta del Far.
- 44.—Puig d'Inca.
- 45.—Sa Comuna de Bunyola.
- 46.—Puig de N'Eimeric.
- 47.—Sa Mola des Ram. (Des d'Esporles per l'ermita de Maristella).
- 48.—Fornalutx - Montnàber. (Per les barrancades d'Es Racó i S'Olivaret).
- 49.—Serra de Ternelles. I. Pollença - Coll de la Roteta - Pla de les Mates Velles.
- 50.—Serra de Ternelles. II. Pla de les Mates Velles - Pollença.
- 51.—Puig de Sant Miquel. (Des d'Alaró, per la Font Figuera i S'Alcadena).
- 52.—La Vall dels Bini. (Des de Fornalutx, per Montcaire i el Coll des Cards Colers).
- 53.—La Muntanya de Montcaire. (Des de Sóller, pel Mirador de Ses Barques i el Pas des Pinot).
- 54.—La Vall dels Bini. (Des de Cal's Reis, per la Coma de Bini y el Pas de S'Argentó).
- 55.—Es Clots Carbons i Ses Monjoies. (Des d'Es Bosc, pel Camí de la Barra, el Pas de S'Estaca i el de Ca'n Termes).
- 56.—Puig de Massanella. (Des de Mancor de la Vall, per la Font Nova i la Font de S'Avenc).
- 57.—La Serra del Cavall Bernat.
- 58.—Puig Tomir. (Pel Pas del Diable).
- 59.—Castell de Santueri - Puig de Sant Salvador (Felanitx).
- 60.—Coma de So'n Torrella - Pla de Cúber.
- 61.—Península d'Artà. (I. Part interior).
- 62.—Península d'Artà. (II. Sa Talaia Moreia).
- 63.—La Vall d'Ariant. (I. Caseta dels Milicians).
- 64.—La Vall d'Ariant. (II. La Font Gallarda, La Ferradura, El Cingle Verd).
- 65.—Puig d'En Gironella. (Per Llinàs i el Coll de Tirapau).
- 66.—Puig de Massanella. (Des de Lluc per Comafreda).
- 67.—Puig Caragoler de Femenia. (Volta i pujada, des de Mosset).
- 68.—Puig de Galatzó. (Per Es Ratxo i Galatzó).
- 69.—Sóller - Sa Calobra. I. Sóller - Torre de Sa Seca.
- 70.—Sóller - Sa Calobra. II. Sa Costera - Cala Tuent.
- 71.—Sóller - Sa Calobra. III. Sa Calobra - Port de Sóller.
- 72.—Puig des Suro. Des de Mancor de la Vall per Sancta Llucia i Biniarroí.
- 73.—Els Tossals. I. Des de Solleric, per la Font des Pi i Els Tossals Verds.
- 74.—Els Tossals. II. Des d'Almallutx per la coma del Pa de Figa i la dels Ases.
- 75.—Els Bini. Des de la Cala de Tuent, pel pas de S'Al·lot Mort i el Pas des Marge.
- 76.—El Puig del Teix. (Des de Valldemossa, per la Coma des Cairats).
- 77.—El Puig del Teix. (Des de Deià, pel Pas de Ca'n Boqueta i el Pas des Racó).
- 78.—El Puig del Teix. (Des de Valldemossa, pel Camí de S'Arxiduc i la cornisa del Caragolí).
- 79.—Puig Tomir. (Des de Lluc, per Es Pedregaret i Alcanella).
- 80.—La Cuculla de Fartàritx. (Des de Pollença per el Rafal i L'Assarell).
- 81.—Puig Major. Volta dels Cingles.

EN PREPARACIO
algunes altres

Número extraordinari

Preu:
340 pts.

Subscriptors,
primer llançament:
310 pts.

Depòsit Legal P. M. 462-1978
Es propietat de l'autor.
Prohibida la reproducció.
© Jesús García Pastor.

Fotografies i text: revelat, ampliació, unió de les fotografies i direcció de la edició: Jesús García Pastor.
Traducció del castellà.
Gràfic de l'itinerari: Melcior Rosselló Simonet.
Imprès per Miquel Ferrer Sureda.
Paper: "Printover", fabricat per Sarrió C. A. P.